

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГЛОСАРІЙ
ТЕРМІНІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Науково-довідкове видання

Київ
2025

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол від 27.05.2025 р. № 12)

Авторський колектив:

Зозуля О.І., д-р юрид. наук, професор; **Шутенко С.В.**; **Батан Ю.Д.**, канд. юрид. наук; **Берченко Г.В.**, д-р юрид. наук, доцент; **Новікова О.О.**, д-р філол. наук, професор; **Пендюра М.М.**, канд. юрид. наук, доцент; **Слінько Т.М.**, канд. юрид. наук, професор; **Сьох К.Я.**, канд. юрид. наук, доцент; **Терлецький Д.С.**, канд. юрид. наук, доцент; **Юлдашева С.А.**, канд. філол. наук, доцент.

Переклад: **Романов І.І.**, канд. пед. наук, доцент.

Рецензенти:

Колодій А.М. – головний науковий співробітник відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України;

Кабиш О.О. – головний науковий співробітник відділу підготовки викладачів (тренерів) Національної школи суддів України, канд. філол. наук, доцент.

3-78 Глосарій термінів конституційного права / О.І. Зозуля, С.В. Шутенко та ін. Київ: 7БЦ, 2025. 84 с.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15560620>

ISBN 978-617-549-561-2

Глосарій термінів конституційного права містить ключові терміни та визначення понять у галузі конституційного права. У ньому наведено основні терміни, що стосуються принципів організації публічної влади, правового статусу людини і громадянина, функціонування конституційних інститутів та механізмів захисту прав і свобод. Глосарій укладений із урахуванням національного конституційного законодавства та конституційного права інших країн, конституційної практики та доктринальних підходів. Для зручності користувачів поруч із українськими термінами подано їхні англійські відповідники, що сприяє уніфікації правової термінології та забезпечує точність перекладу правових документів.

Видання розраховане на правників, наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, державних службовців та всіх, хто цікавиться проблематикою конституційного права.

ISBN 978-617-549-561-2

© Авт. кол., 2025

ПЕРЕДМОВА

Конституційне право є фундаментальною галуззю права, яка врегульовує основи суспільного й державного ладу, порядок формування та організацію органів державної влади й органів місцевого самоврядування, відносини між особою і державою, територіальну організацію державної влади. Глибоке розуміння конституційно-правових термінів має важливе значення для правників, науковців, здобувачів вищої освіти, державних службовців і всіх, хто цікавиться проблематикою конституційного права.

Сьогодні у національному законодавстві та перекладах міжнародних правових актів, наукових працях і діяльності органів публічної влади в Україні є випадки використання суперечливої та неупорядкованої термінології в галузі конституційного права, використання русифікованих термінів і терміносполук, а також іншомовних термінів за наявності українських відповідників. Відсутність уніфікованої термінології конституційного права негативно позначається на правотворчості, правореалізації та розвитку вітчизняного конституціоналізму.

Усе це виявляє нагальність упорядкування термінології конституційного права й гармонізації правничої термінології іншомовного походження. Особливу актуальність упорядкуванню термінології конституційного права надає процес європейської інтеграції України, який передбачає, зокрема, гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу (далі – ЄС). Важливість і своєчасність підготовки Глосарія термінів конституційного права додатково зумовлена запланованим затвердженням Стандарту державної мови з термінології конституційного права та створенням Єдиного глосарія правничих термінів.

Цей Глосарій має на меті упорядкувати однозначно зрозумілі й логічно не суперечливі терміни та визначення понять у галузі конституційного права, вживані в нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні, довідковій, науковій і навчально-методичній літературі, а також сприяти розвитку української правничої термінології.

У Глосарії наведено основні терміни та визначення понять у галузі конституційного права. Крім українських термінів подано їхні англійські терміни-відповідники, що сприяє гармонізації правничої термінології, полегшує доступ до міжнародних джерел та забезпечує точність перекладу правових актів і наукових текстів.

Упорядкування термінів здійснено з урахуванням актів національного конституційного законодавства та конституційного права інших країн, а також довідкової, наукової та навчально-методичної літератури з конституційного права. Особливу увагу приділено визначенням, які мають важливе значення для розуміння конституційних принципів, демократичних цінностей і механізмів захисту прав і свобод людини.

Сподіваємося, що Глосарій стане корисним інструментом для всіх, хто вивчає чи застосовує конституційне право, та сприятиме підвищенню правової культури й розбудові правової держави.

Підготовка цього Глосарія стала можливою завдяки героїчній відсічі, яку чинять Сили оборони України, збройній агресії російської федерації.

1. ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Термінологія на позначення основних форм зовнішнього вираження загальнообов'язковості конституційно-правових норм в Україні та в державах-членах Європейського Союзу.

аброгація (анг. <i>abrogation</i>)	Скасування, втрата чинності закону через його застарілість, втрату актуальності або невідповідність до конституції.
адаптація законодавства (анг. <i>legislative approximation</i>)	Пристосування нормативно-правових актів відповідно до: 1) зовнішнього стандарту – законодавства іншої держави чи міжнародних угод (наприклад, згідно з <i>acquis communautaire</i> Європейського Союзу); 2) внутрішнього стандарту (наприклад, актів нижчої юридичної сили до актів вищої юридичної сили).
гнучка конституція (анг. <i>flexible constitution</i>)	Конституція, яку змінюють і доповнюють звичайним законодавчим порядком, що його встановлено для будь-якого іншого (звичайного) закону.
декларація (анг. <i>declaration</i>)	Документ, який ухвалюють міжнародні організації (наприклад, ООН – Загальна декларація прав людини 1948 року) або парламент чи інший представницький орган у межах національної держави для проголошення незалежності (наприклад, Декларація незалежності США 1776 року), гарантування прав людини (Декларація прав людини і громадянина Франції 1789 року, Декларація прав національностей України 01 листопада 1991 року), або інша офіційна заява.
денонсація (анг. <i>denouncement</i>)	Правомірне припинення дії міжнародного договору за умовами, визначеними в ньому, через повідомлення однією з його сторін іншим учасникам про відмову від зобов'язань за цим договором.

джерела конституційного права (анг. <i>sources of constitutional law</i>)	Джерела права, що містять норми конституційного права і є чинними.
жорстка конституція (анг. <i>rigid constitution</i>)	Конституція, яку змінюють і доповнюють в особливому порядку, що є більш складним, ніж порядок внесення змін до звичайних законів.
закон (анг. <i>law</i>)	Нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, ухвалений парламентом та (або) на референдумі, що регулює найважливіші суспільні відносини через установлення загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів цих відносин.
закон про внесення змін (анг. <i>a law on amendments</i>)	Закон, який змінює окремий структурний елемент кодексу або первинного закону.
законодавча техніка (анг. <i>legislative technique</i>)	Сукупність техніко-правових засобів, способів, методів та прийомів, за допомогою яких створюють проєкт закону.
зворотна в часі дія нормативно-правового акта (анг. <i>retroactive effect of legal act</i>)	Реалізація нормативно-правового акта щодо суспільних відносин, що виникли до дня набрання ним чинності, правове регулювання яких змінює такий нормативно-правовий акт.
імплементация (анг. <i>implementation</i>)	Цілеспрямована організаційно-правова діяльність держави щодо увідповіднення через правові механізми та способи національного законодавства до норм міжнародно-правових актів.
кодекс (анг. <i>code</i>)	Закон, створений через систематизацію норм права, містить загальні засади, на підставі яких комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин та забезпечує стабільність правового регулювання.
кодифікація (анг. <i>codification</i>)	Спосіб систематизації норм права, що містяться в різних актах, їх зміна, узгодження і зведення в єдиний нормативно-правовий акт, який комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин і забезпечує стабільність правового регулювання.

<p>колізія норм права (анг. <i>collision of legal norms</i>)</p>	<p>Суперечність або невідповідність між нормами права в нормативно-правових актах, що регулюють ті самі суспільні відносини.</p>
<p>конституційна доктрина (анг. <i>constitutional doctrine</i>)</p>	<p>Система засадничих поглядів на Конституцію України й конституційні принципи та цінності, що розкриває зміст різних конституційних положень, їхній взаємозв'язок, баланс між конституційними цінностями та сутність конституційно-правового регулювання як єдиного цілого, і яку становлять юридичні позиції Конституційного Суду України, а також загальновизнані й установлені ідеї, положення, наукові погляди, принципи права та теоретичні узагальнення щодо предмета конституційно-правового регулювання.</p>
<p>конституційна норма (анг. <i>constitutional norm</i>)</p>	<p>Загальнообов'язкове формально визначене правило поведінки, що регулює конституційно-правові відносини, які забезпечені системою конституційних гарантій.</p>
<p>конституційна поправка (анг. <i>constitutional amendment</i>)</p>	<p>Формальна зміна тексту конституції, яку додають до основного тексту (наприклад, в Україні) або викладають наприкінці (наприклад, у США).</p>
<p>конституційне законодавство (анг. <i>constitutional legislation</i>)</p>	<p>Взаємопов'язана та упорядкована система нормативно-правових актів, що ґрунтуються на конституції та регулюють конституційно-правові відносини.</p>
<p>конституційний договір (анг. <i>constitutional agreement</i>)</p>	<p>Політико-правова угода між вищими органами влади, яка регулює державний лад, визначає компетенцію вищих органів державної влади та органів місцевого самоврядування.</p>
<p>конституційний закон (анг. <i>constitutional law</i>)</p>	<p>Нормативно-правовий акт, який залежно від специфіки конституційного регулювання або конституційної доктрини в певній країні може означати: 1) закон, що є частиною несистематизованої конституції; 2) закон, потребу</p>

	ухвалення якого визначено в конституції; 3) закон, потребу ухвалення якого визначено в конституції та для якого встановлена особлива процедура розгляду та ухвалення; 4) закон про внесення змін до конституції; 5) закон про введення в дію конституції.
конституційно-правова процедура (анг. <i>constitutional procedure</i>)	Різновид юридичної процедури, спрямований на досягнення конституційно-правового результату, який полягає у формуванні конституційно-правових норм, утворенні або припиненні існування суб'єктів конституційного права, запобіганні правопорушенням у конституційно-правовій сфері або виникненні, реалізації, зміні чи припиненні певних конституційних правовідносин.
конституція (анг. <i>constitution</i>)	Нормативно-правовий акт або сукупність різних джерел (актів і звичаїв), що містить норми, які встановлюють основні засади організації устрою держави й поділу влади, компетенцію вищих органів публічної влади, утверджують конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, регулюють відносини між людиною і державою.
нормативно-правовий акт (анг. <i>normative act</i>)	Офіційний документ, який ухвалив (видав) суб'єкт правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку, має письмову форму (крім випадків накладення кваліфікованого електронного підпису в порядку, визначеному законом), містить норму (норми) права і призначений для неодноразової реалізації.
органічний закон (анг. <i>organic law</i>)	Закон, потреба ухвалення якого передбачена в певних випадках безпосередньо в конституції, а процедура його ухвалення є складнішою, ніж для звичайних законів (застосовують у Франції, Іспанії, Португалії, Грузії та інших країнах).

<p>первинний закон (анг. <i>primary law</i>)</p>	<p>Закон, що системно регулює окрему сферу суспільних відносин і який ухвалює Верховна Рада України в таких випадках: 1) виникнення нової сфери суспільних відносин; 2) суттєва зміна суспільних відносин, урегульованих законом; 3) потреба за результатами здійснення правового моніторингу; 4) упорядкування або систематизація інших первинних законів.</p>
<p>підзаконний нормативно-правовий акт (анг. <i>normative by-law</i>)</p>	<p>Акт, який ухвалив (видав) суб'єкт правотворчої діяльності на основі та на виконання Конституції України, законів, чинних міжнародних договорів України та спрямований на їх реалізацію.</p>
<p>правова прогалина (анг. <i>legal deficiency</i>)</p>	<p>Повна або часткова відсутність норми права, що зумовлює незавершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин.</p>
<p>правовий моніторинг (анг. <i>legal monitoring</i>)</p>	<p>Систематична комплексна контрольна діяльність, спрямована на відстеження, аналіз та оцінку реалізації ухвалених нормативно-правових актів щодо: 1) уведення їх у дію повністю; 2) досягнення запланованих цілей нормативно-правового регулювання, їх впливу на суспільство та (або) на окремі соціальні групи, сектори чи галузі, а також визначення соціальних, правових, політичних, економічних, екологічних, адміністративних та (або) інших можливих запланованих наслідків або виявлення незапланованих наслідків.</p>
<p>преамбула (анг. <i>preamble</i>)</p>	<p>Вступна частина нормативно-правового акта, яка містить його мету та / або покликання на події, що передували його ухваленню, а також в окремих випадках містить норми права.</p>
<p>пряма дія норм Конституції (анг. <i>direct action of constitutional norms</i>)</p>	<p>Властивість норм Конституції України, яка означає, що: ці норми застосовують безпосередньо; закони України та інші нормативно-правові акти можуть лише розвивати конституційні</p>

	норми, а не змінювати їхній зміст; закони України та інші нормативно-правові акти застосовують лише в частині, що не суперечить Конституції України; гарантоване звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України.
ратифікація (анг. <i>ratification</i>)	Форма надання згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору (поряд із затвердженням, укладанням договору, приєднанням до договору) через ухвалення закону про ратифікацію, невіддільною частиною якого є текст міжнародного договору.
указ (анг. <i>decree</i>)	Правовий акт глави держави щодо реалізації своїх повноважень, який може мати нормативно-правовий та / або індивідуально-правовий характер.

2. ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

Термінологія на позначення засад державного ладу, форм правління, принципів конституційно-правового регулювання в Україні, а також засад державного ладу і принципів конституційно-правового регулювання, спільних для держав-членів Європейського Союзу.

автократичний державний режим (анг. <i>autocratic state regime</i>)	Система централізованого (політичного) управління, за якої одна особа або орган (комітет, політбюро тощо) концентрує у своїх руках владу в державі (легально-виборну, спадково-абсолютистську, нелегально-узурпаційну).
бюджет (анг. <i>budget</i>)	План формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які реалізують відповідні органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

<p>верховенство закону (анг. <i>supremacy of law</i>)</p>	<p>Формально юридична характеристика правових відносин, що полягає в їхньому підпорядкуванні вимогам законів.</p>
<p>верховенство права (правовладдя) (анг. <i>rule of law</i>)</p>	<p>Принцип, основним змістом якого є сукупність вимог до суб'єктів публічної влади, що включає, але не виключно, принципи законності, правової визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя.</p>
<p>воєнний стан (анг. <i>martial law</i>)</p>	<p>Особливий, тимчасовий правовий режим, що запроваджують у державі або окремих її місцевостях за умови збройної (або гібридної) агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності та який передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування визначених законом повноважень, необхідних для відвернення та відсічі збройної (або гібридної) агресії, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження визначених законом прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина та юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.</p>
<p>громадянське суспільство (анг. <i>civil society</i>)</p>	<p>Суспільство, яке складають вільні, незалежні, рівноправні громадяни, а також розгалужена мережа інституцій, об'єднань та організацій, створених громадянами, що діють у щільній взаємодії з державою заради спільного блага, для захисту та ефективної реалізації прав і свобод людини, реалізації різних громадських ініціатив, задоволення суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів.</p>

<p>демократія (анг. <i>democracy</i>)</p>	<p>Державний лад, в основі якого є принцип народовладдя, забезпечений формуванням колегіального виборного (представницького) органу, взаємною відповідальністю державної влади й народу, законодавчим гарантуванням існування та реалізації прав і свобод людини та громадянина.</p>
<p>держава (анг. <i>state</i>)</p>	<p>Суверенна політико-територіальна організація влади суспільства, яка виражає, узгоджує і забезпечує інтереси населення через установлення загальнообов'язкових правил поведінки за участю спеціальних органів управління та правового примусу, вирішує загальносуспільні справи й є повноправним суб'єктом міжнародно-правових відносин.</p>
<p>державна влада (анг. <i>state power</i>)</p>	<p>Вид публічної влади в суспільстві, яку реалізує держава через встановлення внутрішньої та зовнішньої політики на підставі права, відповідає інтересам народу, має монополію на законне насильство.</p>
<p>державна мова (анг. <i>state language</i>)</p>	<p>Мова, якій держава надала правовий статус обов'язкового засобу спілкування в усіх публічних сферах суспільного життя.</p>
<p>державний герб (анг. <i>National Coat of Arms</i>)</p>	<p>Символ держави або монарха у вигляді геральдичного знака.</p>
<p>Державний Герб України (анг. <i>National Coat of arms of Ukraine</i>)</p>	<p>Державний символ України, геральдичний знак, представлений великим Державним Гербом України та малим Державним Гербом України, затверджений законом, який ухвалений не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.</p>
<p>Державний Гімн України (анг. <i>National anthem of Ukraine</i>)</p>	<p>Державний символ України, урочистий музично-поетичний твір на музику М. Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського в редакції, затвердженій законом, який ухвалений не менш як</p>

	двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.
державний орган (анг. <i>state body</i>)	Одноосібний або колегіальний суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширена на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю.
Державний Прапор України (анг. <i>National Flag of Ukraine</i>)	Державний символ України, прямокутне полотнище у вигляді двох рівних за шириною горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів, зі співвідношенням ширини прапора до його довжини 2:3, затверджений законом, який ухвалений не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.
державний суверенітет (анг. <i>state sovereignty</i>)	Верховенство, повнота державної влади всередині країни та її незалежність і рівноправність у зовнішньополітичній сфері.
державні символи (анг. <i>national symbols</i>)	Офіційні знаки чи звукові вираження, зазвичай закріплені в конституції, що є підтвердженням факту існування держави, її суверенітету та спрямовані на зміцнення її авторитету, зокрема під час проведення урочистих заходів та офіційних церемоній.
засади конституційного ладу (анг. <i>consideration of the constitutional order</i>)	Система фундаментальних принципів і норм організації державної влади в конституційній державі, взаємовідносин між державою і людиною та інститутами громадянського суспільства.
Збройні Сили України (анг. <i>Armed Forces of Ukraine</i>)	Військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладені завдання з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

<p>конституційна реформа (анг. <i>constitutional reform</i>)</p>	<p>Сукупність правових, організаційних і політичних заходів, які проводять із метою якісної зміни чинної або ухвалення нової конституції держави й на її основі поступового оновлення національного законодавства.</p>
<p>конституційне право (анг. <i>constitutional law</i>)</p>	<p>Провідна галузь права, сукупність конституційно-правових норм, фундаментальних принципів та цінностей, що визначають організаційну та функційну єдність суспільства як цілісної соціальної системи, засади конституційного ладу, статус людини і громадянина, територіальний устрій держави, форми безпосередньої демократії, систему і порядок функціонування вищих органів публічної влади.</p>
<p>конституційний конфлікт (анг. <i>constitutional conflict</i>)</p>	<p>Протистояння (конфронтація) в політико-правовій взаємодії суб'єктів конституційних відносин, виражене в інституційно унормованих взаємоспрямованих діях цих суб'єктів щодо визнання, задоволення, захисту своїх інтересів, потреб, цілей.</p>
<p>конституційний лад (анг. <i>constitutional order</i>)</p>	<p>Система засад, фундаментальних цінностей та найбільш важливих положень, що виникають на їх основі та забезпечують демократичну сутність держави, а також сприяють гармонійному розвитку особистості й інститутів громадянського суспільства.</p>
<p>конституційний процес (анг. <i>constitutional process</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Порядок реалізації суб'єктами конституційного права їхніх прав і обов'язків (повноважень), визначений процесуальними нормами. 2. Взаємопов'язана сукупність процедур щодо розроблення, ухвалення та зміни конституції держави. 3. Конституційний юрисдикційний процес.

<p>конституційні принципи (анг. <i>constitutional principles</i>)</p>	<p>Закріплені в конституції засадничі, керівні ідеї права щодо виникнення, розвитку та функціонування державно-правових інститутів.</p>
<p>конституційно-правова відповідальність (анг. <i>constitutional liability</i>)</p>	<p>Вид юридичної відповідальності у сфері конституційно-правових відносин, що є найважливішою гарантією реалізації та захисту конституції, має специфічні суб'єкти, механізми реалізації й санкції та полягає у примусовому застосуванні заходів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект) й у відповідальному стані зобов'язаного суб'єкта (позитивний аспект).</p>
<p>конституційно-правові відносини (анг. <i>relations governed by constitutional law</i>)</p>	<p>Урегульовані нормами конституційного права суспільні відносини, змістом яких є юридичний зв'язок між його суб'єктами такого права у формі взаємних прав та обов'язків.</p>
<p>конституційно-правові інститути (анг. <i>legal institutions of constitutional law</i>)</p>	<p>Система близьких за змістом і взаємопов'язаних норм конституційного права, які регулюють однорідні й взаємопов'язані суспільні відносини, що становлять відносно самостійну групу.</p>
<p>конституціоналізм (анг. <i>constitutionalism</i>)</p>	<p>1. Режим функціонування публічної влади в демократичній державі, який характеризує публічно-правову систему організації держави й суспільства на основі права, демократії, прав людини. 2. Процес державотворення, який охоплює еволюцію демократичного конституційного розвитку та конституційного регулювання суспільних відносин відповідно до приписів конституції, своєрідна система конституційних явищ, між якими існують взаємозв'язки, що свідчать про легітимність формування та функціонування публічної влади.</p>

<p>корінний народ (анг. <i>indigenous people</i>)</p>	<p>Автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на землях, що належать до сучасної території держави, є носієм власної, самобутньої мови й культури, самоусвідомлює себе корінним народом, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення поза її межами.</p>
<p>мова корінного народу (анг. <i>language of the indigenous people</i>)</p>	<p>Мова, відмінна від державної, носієм якої є стала група людей, які не є представниками титульної (чи державотвірної) нації або національної меншини, проживають на території держави в межах міжнародно визнаних кордонів.</p>
<p>мова національної меншини (анг. <i>language of national minority</i>)</p>	<p>Відмінна від державної мови, носієм якої є стала група громадян, які не є представниками титульної (чи державотвірної) нації або корінного народу, проживають на території держави в межах міжнародно визнаних кордонів.</p>
<p>монархія (анг. <i>monarchy</i>)</p>	<p>Форма державного правління, за якої глава держави очолює систему вищих органів державної влади та повністю або частково зосереджує у своїх руках державну владу, яку передають у спадок.</p>
<p>надзвичайний стан (анг. <i>state of emergency</i>)</p>	<p>Особливий правовий режим, який тимчасово запроваджують у державі чи на окремих її територіях під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, становлять загрозу життю і здоров'ю громадян, або під час спроби захоплення державної влади чи насильницької зміни конституційного ладу; передбачає надання певним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та гарантування</p>

	безпеки й здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу; допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження в реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії таких обмежень.
народне представництво (анг. <i>popular representation</i>)	Форма народовладдя, організації діяльності держави й громадянського суспільства, що ґрунтується на реалізації публічної влади від імені народу та в інтересах усього народу виборними колегіальними органами, які взаємодіють із усією системою державних органів та органів місцевого самоврядування на основі демократичних процедур і несуть відповідальність за свої дії перед народом.
народний суверенітет (анг. <i>popular sovereignty</i>)	Необмежена, невідчужувана й неподільна верховна влада народу в демократичній правовій державі, здатність самостійно розпоряджатися своєю долею, створювати такий суспільний і конституційний лад, який відповідає його волі.
народовладдя (анг. <i>people's power</i>)	Належність усієї повноти влади в державі народу, закріплена в конституції як принцип народного суверенітету; визнання народу єдиним джерелом і верховним носієм влади в державі та здійснення ним цієї влади як безпосередньо, так і через своїх представників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.
національна безпека України (анг. <i>national security of Ukraine</i>)	Стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу

	та інших національних інтересів України від реальних та потенційних викликів і загроз.
національна меншина (спільнота) (анг. <i>national minority (community)</i>)	Стала група громадян певної держави, які не є представниками її титульної (чи державотвірної) нації або корінного народу, проживають на території такої держави в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та / або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти й розвивати свою мовну, культурну та релігійну самобутність.
національний гімн (анг. <i>national anthem</i>)	Національний символ, урочистий музичний чи музично-поетичний твір, схвалений уповноваженим органом держави та призначений для використання під час проведення національних свят, церемоній та ритуалів, громадських святкувань.
національний суверенітет (анг. <i>national sovereignty</i>)	Верховенство нації як політичної та етнічної спільноти мати суверенне право розпоряджатися своєю долею та ресурсами з урахуванням національних інтересів, реалізовувати суверенні права, розвивати свою мову та культуру й визначати основні напрями свого цивілізаційного розвитку.
національні інтереси України (анг. <i>national interests of Ukraine</i>)	Життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян.
об'єкти конституційно-правових відносин (анг. <i>objects of constitutional and legal relations</i>)	Певна система дій, процедур, соціальних або державних благ, які безпосередньо задовольняють інтереси й потреби суб'єктів конституційно-право-

	вих відносин і з приводу яких їх учасники вступають у ці відносини й здійснюють свої конституційні права та юридичні обов'язки.
оборона України (анг. <i>defense of Ukraine</i>)	Система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту.
плюралізм (анг. <i>pluralism</i>)	Концепція одночасної наявності різних поглядів, позицій, ідей та інтересів (протилежне – монізм).
поділ влади (анг. <i>separation of powers</i>)	Раціональна організація державної влади в демократичній державі, за якої розмежовують владні компетенції та повноваження між різними гілками влади, забезпечують гнучкий взаємоконтроль і взаємодію між ними через систему стримувань та противаг.
правова держава (анг. <i>legal state</i>)	Форма організації й діяльності державної влади, що полягає у: взаєминах з індивідами та їхніми об'єднаннями на основі чинного правового закону; реальному забезпеченні прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства в цілому; взаємній відповідальності держави й людини згідно з чинним законодавством.
принцип правової визначеності (анг. <i>the principle of legal certainty</i>)	Сукупність вимог до організації та функціонування правової системи для забезпечення стабільного правового становища людини через удосконалення процесів правотворчості та правозастосування.
республіка (анг. <i>republic</i>)	Форма державного правління, за якої державну владу здійснюють органи, яких обирають на певний строк грома-

	дяни-виборці або формують загально-національні представницькі (виборні) установи.
соціальна держава (анг. <i>social state</i>)	Тип організації державного та громадського життя, який визначає людину найвищою соціальною цінністю, забезпечує її права та свободи, гідні умови існування, безпеку й добробут, вільний розвиток та волевиявлення, самореалізацію на принципах соціальної справедливості, рівності, солідарності й взаємної відповідальності.
суб'єкти конституційно-правових відносин (анг. <i>subjects of the relations governed by constitutional law</i>)	Учасники таких відносин, які наділені конституційною правосуб'єктністю.
титульна нація (анг. <i>titular nation</i>)	Спільнота людей у державі, яка є носієм її назви, мови й культури, етносоціального походження, що постійно проживає на території цієї держави та є частиною її населення.
узурпація державної влади (анг. <i>usurpation of state power</i>)	Неконституційне або незаконне захоплення влади органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, громадянами, особами чи їхніми об'єднаннями тощо.
Український народ (анг. <i>Ukrainian people</i>)	Єдина спільнота громадян України всіх національностей, яка має чітко виражену індивідуальність, взаємопов'язана минулим та сучасним соціальним життям, через первинність власного самовизначення утворила суспільство, державу, право та інші соціальні інститути.
цензура (анг. <i>ensorship</i>)	Діяння органів публічної влади, спрямовані на попередження, недопущення публікацій, передавання чи демонстрації інформації, матеріалів, висловлення ідей у будь-якій формі незалежно від контенту, крім випадків, передбачених законом.

3. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СТАТУСИ ОСОБИ

Термінологія на позначення видів, змісту й обсягу прав людини, закріплених у конституційному законодавстві України та держав-членів ЄС; правомірних обмежень прав людини; статусу громадян, іноземців, осіб без громадянства, осіб зі спеціальними конституційно-правовими статусами в Україні та ЄС.

безгромадянство (апатризм) (анг. <i>statelessness</i>)	Стан, за якого особа не розглядається будь-якою державою через дії її закону як громадянин.
біженець (анг. <i>refugee</i>)	Особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не хоче користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не хоче повернутися до неї через зазначені побоювання.
внутрішньо переміщена особа (анг. <i>internally displaced person</i>)	Особа, яка змушена покинути своє місце постійного проживання в результаті збройного конфлікту або з метою уникнення такого конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих і яка не перетнула міжнародно визнаний державний кордон.
громадянин України (анг. <i>citizen of Ukraine</i>)	Особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.
громадянство (анг. <i>citizenship</i>)	Сталий, не обмежений у просторі, політико-правовий зв'язок між особою і державою, що визначає їхні взаємні права та обов'язки.

<p>громадянські права та свободи (анг. <i>civil rights and freedoms</i>)</p>	<p>Права та свободи, які визначають сферу індивідуальної свободи особи (свобода від катувань, свобода від рабства, право на визнання правосуб'єктності людини, свобода від дискримінації, право на рівність чоловіків та жінок, право на рівність перед законом, право на життя, право на громадянство, право на свободу та особисту недоторканність, свобода асоціації, право на приватну власність, право на недоторканність приватного життя, свобода пересування, право на свободу релігії та переконань, свобода вираження поглядів, право на справедливий судовий розгляд, право на одруження і створення сім'ї, право дітей на реєстрацію народження та громадянство тощо), свавільне втручання в яку є неприйнятним.</p>
<p>денатуралізація (анг. <i>denaturalization</i>)</p>	<p>Припинення за юридично визначених підстав громадянства особи, набутого нею в порядку натуралізації (юридичний процес, у результаті якого особу, якій раніше було надано громадянство відповідної держави, позбавляють цього громадянства).</p>
<p>депортація (анг. <i>deportation</i>)</p>	<p>Примусове й контрольоване переміщення особи через державний кордон за межі країни у випадку втрати або припинення законних підстав для їх подальшого перебування (проживання) в державі; примусове переселення окремих осіб, груп, народів із місця постійного проживання.</p>
<p>дискримінація (анг. <i>discrimination</i>)</p>	<p>Ситуація, за якої особа та / або група осіб зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами й свободами за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження,</p>

	громадянства, сімейного й майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути реальними або припущеними, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.
економічні права та свободи (анг. <i>economic rights and freedoms</i>)	Права та свободи, які визначають економічні передумови, потрібні для гідного існування й розвитку особи, формування сфери її індивідуальної свободи (право на працю, право на справедливі й сприятливі умови праці, зокрема право на справедливую зарплату й однакову винагороду за працю рівної цінності, свобода об'єднання у професійні спілки, право на страйк, право на приватну власність, право на рівність суб'єктів права власності перед законом, право на підприємницьку діяльність тощо).
експатріація (анг. <i>expatriation</i>)	Добровільне переселення особи за межі держави її походження, яке може супроводжуватися виходом із громадянства за бажанням особи.
еміграція (анг. <i>emigration</i>)	Дії щодо припинення звичайного місця проживання на території певної держави на строк не менше дванадцяти місяців, що вчиняє особа, яка своє попереднє звичайне місце проживання мала в цій державі.
зміст прав людини (анг. <i>the content of human rights</i>)	Умови й засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування й розвитку.
зобов'язання держави, зумовлені правами людини (анг. <i>state obligations conditioned by human rights</i>)	Зобов'язання, які містять заборону на свавільне втручання держави у сферу індивідуальної свободи, а також вимоги щодо поваги до прав людини, їх забезпечення, захисту та сприяння реалізації.

3. Конституційні права людини. Конституційно-правові статуси особи

імміграція (анг. <i>immigration</i>)	Дії щодо встановлення звичайного місця проживання на території певної держави на строк не менше дванадцяти місяців, що вчиняє особа, яка своє попереднє звичайне місце проживання мала в іншій державі.
іноземець (анг. <i>foreigner</i>)	Особа, яка не є громадянином держави, на території якої перебуває, та має докази належності до громадянства іншої держави або держав.
конституційний статус людини і громадянина в Україні (анг. <i>constitutional status of human and citizen in Ukraine</i>)	Закріплене Конституцією України становище особи у її відносинах з іншими учасниками правової взаємодії, яке, зокрема, втілене в конституційних правах, свободах та обов'язках.
конституційні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні (анг. <i>constitutional guarantees of the constitutional human and civil rights and freedoms in Ukraine</i>)	Закріплені Конституцією України нормативні та інституційні засоби й заходи, спрямовані на забезпечення належного рівня реалізації, охорони та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.
конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні (анг. <i>constitutional duties of human and citizen in Ukraine</i>)	Різновид юридичних обов'язків, установлена і гарантована, забезпечена державою необхідність поведінки людини і громадянина в Україні в інтересах суспільства, держави та інших осіб у межах і порядку, передбачених Конституцією та іншими законами України.
конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні (анг. <i>constitutional human and civil rights and freedoms in Ukraine</i>)	Закріплені Конституцією та деталізовані законами України вид і міра можливої поведінки особи, яка направлена на користування політичними, економічними, соціальними, культурними та іншими благами з метою задоволення своїх потреб та інтересів.
культурні права та свободи (анг. <i>cultural rights and freedoms</i>)	Права та свободи, які визначають духовний розвиток особи та її участь у культурному житті суспільства (право на освіту, свобода батьків обирати освіту для своїх дітей, право користуватися результатами наукового прогресу та

	застосовувати їх, право на участь у культурному житті, свобода займатися науковими дослідженнями й творчою діяльністю, право авторів на моральні та матеріальні інтереси, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, та їх захист тощо).
множинне громадянство (поліпатризм) (анг. <i>multiple citizenship</i>)	Одночасне перебування особи в громадянстві двох або більше держав.
натуралізація (анг. <i>naturalization</i>)	Прийняття іноземця або особи без громадянства до громадянства через видання офіційного акта за клопотанням такого іноземця або особи без громадянства.
негативні права людини (анг. <i>negative human rights</i>)	Права людини, належне здійснення яких передбачає передусім невтручання з боку держави й інших суб'єктів права.
обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні (анг. <i>restrictions of the constitutional human and civil rights and freedoms in Ukraine</i>)	Установлені Конституцією України й законами України обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, які повинні мати легітимну мету, бути зумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, а також бути справедливими, передбачуваними, домірними, обґрунтованими та не порушувати сутнісний зміст таких прав і свобод.
обсяг прав людини (анг. <i>scope of human rights</i>)	Кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру.
оптація громадянства (анг. <i>option of citizenship</i>)	Спосіб набуття та припинення громадянства, що передбачає вільний вибір людиною громадянства відповідно до міжнародного договору (про зміну території, запобігання випадкам множинного громадянства, правонаступництво тощо) або іншого правового акта.

3. Конституційні права людини. Конституційно-правові статуси особи

особа без громадянства (апатрид) (анг. <i>stateless person</i>)	Особа, яку жодна держава згідно зі своїм законом не розглядає як громадянина.
позитивна дискримінація (анг. <i>positive discrimination</i>)	1. Преференційне ставлення до представників меншин, зазвичай через здійснення позитивних дій щодо них, у такий спосіб, що негативно впливає на представників більшості. 2. Надання переваг певним групам людей, які традиційно зазнавали дискримінації, з метою створення більш егалітарного суспільства.
позитивні дії (анг. <i>positive action</i>)	Спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності в можливостях для особи та / або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією України й законами України.
позитивні права людини (анг. <i>positive human rights</i>)	Права людини, належне здійснення яких неможливе без спрямованої на їхнє забезпечення діяльності держави, зокрема й створення матеріальних передумов здійснення цих прав.
політичні права та свободи (анг. <i>political rights and freedoms</i>)	Права та свободи, які визначають участь особи в політичному житті суспільства та здійсненні публічної влади в державі (право брати участь в управлінні державними справами безпосередньо й через вільно обраних представників; право обирати та бути обраним; право брати участь у загальнодержавному та місцевих референдумах; право на свободу об'єднання в політичні партії; право на мирні зібрання; право на звернення; право доступу до публічної служби тощо).
права людини (анг. <i>human rights</i>)	Основоположні можливості та вимоги, необхідні для існування і розвитку особи, що визнані універсальними, невідчужуваними та рівними для кожного, які держава має гарантувати в обсязі міжнародних стандартів.

<p>право на життя (анг. <i>right to life</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке покладає на державу й інших суб'єктів права негативне зобов'язання утриматися від свавільного позбавлення життя та позитивне зобов'язання захищати життя людини.</p>
<p>право на мирні зібрання (анг. <i>right to peaceful assembly</i>)</p>	<p>Негативне політичне право першого покоління, що є формою безпосередньої демократії, яка дозволяє фізичним особам брати участь в обговоренні будь-яких економічних, політичних та інших питань чи вираженні ставлення до таких питань.</p>
<p>право на невтручання у приватне життя (анг. <i>right to respect for private life</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке спрямоване на захист людини від неправомірного втручання з боку третіх осіб і передбачає можливість вільного вибору особи визначати зміст приватного (особистого та сімейного) життя, формувати коло спілкування та соціальних зв'язків, самостійно визначати рід професійних занять.</p>
<p>право на повагу до гідності (анг. <i>right to respect for dignity</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає мінімальний ступінь втручання держави у сферу приватної автономії людини та містить заборону катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, заборону рабства, заборону торгівлі людьми, заборону проведення дослідів над людьми без їхньої вільної згоди, визнання правосуб'єктності людини тощо.</p>
<p>право на повстання (анг. <i>right to revolt</i>)</p>	<p>Негативне природне право першого покоління захищати свої права та свободи від узурпаторів будь-якими засобами, навіть у спосіб збройної боротьби.</p>

3. Конституційні права людини. Конституційно-правові статуси особи

<p>право на свободу думки і слова (анг. <i>right to freedom of thought and speech</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає можливість особи вільно виражати свої погляди й переконання, збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.</p>
<p>право на свободу об'єднання (анг. <i>right to freedom of association</i>)</p>	<p>Негативне політичне та громадянське право першого покоління, яке передбачає можливість громадян об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів.</p>
<p>право на свободу світогляду і віросповідання (анг. <i>right to freedom of personal philosophy and religion</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи й релігійні обряди та вести релігійну діяльність.</p>
<p>право на свободу та особисту недоторканність (анг. <i>right to liberty and personal inviolability</i>)</p>	<p>Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає неможливість позбавлення індивідуальної, фізіологічної, статевої та психічної свободи людини, крім випадків законного затримання, арешту чи ув'язнення.</p>
<p>право на судовий захист (анг. <i>right to judicial protection</i>)</p>	<p>Позитивне громадянське право першого покоління, яке передбачає право на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом у розумні строки.</p>
<p>презумпція невинуватості (анг. <i>presumption of innocence</i>)</p>	<p>Принцип, що полягає у припущенні, яке є справедливим, доки не доведено протилежного, за якого особу вважають не винуватою в учиненні злочину; вона не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку й встановлено обвинувальним вироком суду.</p>

<p>принцип «права ґрунту» (анг. <i>jus soli (right of the soil)</i>)</p>	<p>Засада набуття громадянства за народженням, згідно з якою дитина набуває громадянство держави, на території якої народилася.</p>
<p>принцип «права крові» (анг. <i>jus sanguinis (right of blood)</i>)</p>	<p>Засада набуття громадянства за народженням, згідно з якою дитина набуває громадянство від батьків незалежно від місця народження, якщо її батьки (або один із батьків) мають громадянство відповідної держави.</p>
<p>принцип домірності (принцип пропорційності) (анг. <i>principle of proportionality</i>)</p>	<p>Вимога, за якою суб'єкт владних повноважень під час ухвалення (вчинення) рішень, дій чи бездіяльності повинен дотримуватися необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи й цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія чи бездіяльність).</p>
<p>принцип єдиного громадянства в Україні (анг. <i>single citizenship doctrine in Ukraine</i>)</p>	<p>Засада, згідно з якою: 1) виключена можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України; 2) якщо іноземець набув громадянство України або громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то в правових відносинах з Україною таку особу визнають лише громадянином України.</p>
<p>скасування прав людини (анг. <i>demolition of human rights</i>)</p>	<p>Офіційна, юридична або фактична, ліквідація (заперечення) прав людини.</p>
<p>соціальні права та свободи (анг. <i>social rights and freedoms</i>)</p>	<p>Права та свободи, які визначають соціальні передумови, необхідні для гідного існування і розвитку особи, формування сфери її індивідуальної свободи (право на соціальний захист (соціальне забезпечення), право на житло, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування).</p>

трансферт громадянства (анг. <i>transfer of citizenship</i>)	Спосіб набуття та припинення громадянства, що передбачає автоматичну зміну громадянства населення території, що змінює свою державну належність, на громадянство держави, якій її передають, без вільного вибору людиною громадянства.
філіація (анг. <i>filiation</i>)	Набуття громадянства за народженням на основі принципів «права ґрунту» та «права крові».

4. КОНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ ДЕМОКРАТІЇ

Термінологія виборчого права і референдного права; терміни на позначення форм безпосередньої демократії в Україні та державах-членах ЄС.

абсентеїзм (анг. <i>absenteeism</i>)	Свідоме ухилення виборців від участі у виборах до органів публічної влади чи глави держави, що відображає байдужість, політичну апатію та ухилення від виконання громадянських обов'язків.
багатопартійність (анг. <i>multi-party system</i>)	Принцип демократичної організації політичного життя держави, який полягає в забезпеченні функціонування політичних партій, що регулярно беруть участь у виборах і долають виборчий поріг.
балотування (анг. <i>to run for office</i>)	Висування особою своєї кандидатури на виборах для формування органів публічної влади.
безпосередня (пряма) демократія (анг. <i>direct democracy</i>)	Пряме волевиявлення народу або його частини для ухвалення важливих державних чи суспільних рішень через вибори, референдум та інші форми.
виборець (анг. <i>elector</i>)	Громадянин України, який має право голосу на виборах і на день їх проведення досягнув 18-річного віку, дієздатний та внесений до списку виборців.
вибори (анг. <i>election</i>)	Форма народного волевиявлення, яка полягає у формуванні представницьких органів публічної влади, що здійснюється на основі загального, рівного і прямого виборчого права, через таємне голосування.

<p>виборники (анг. <i>electors</i>)</p>	<p>Особи, яких безпосередньо обирають виборці та які вповноважені остаточно обрати на виборну посаду конкретного кандидата за умов непрямих виборів.</p>
<p>виборча геометрія (виборча географія; джеррімендеринг) (анг. <i>electoral geometry</i>)</p>	<p>Метод утворення виборчих округів, який довільно або навмисно надає перевагу окремим кандидатам або політичним партіям для досягнення позитивних результатів на виборах.</p>
<p>виборча дільниця (анг. <i>polling station</i>)</p>	<p>Територіальна одиниця, утворена під час виборів і референдумів для підготовки організації й проведення голосування та підрахунку голосів виборців.</p>
<p>виборча застава (анг. <i>electoral deposit</i>)</p>	<p>Грошова сума, яку зобов'язані внести на спеціальний рахунок політичні партії або окремі кандидати під час виборів із метою обмеження чи усунення зловживання громадянином виборчим правом.</p>
<p>виборча квота (виборчий метр; виборча частка) (анг. <i>election quota</i>)</p>	<p>Кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата під час встановлення результатів виборів, що проводять за пропорційною або змішаною виборчою системою.</p>
<p>виборча комісія (анг. <i>election commission</i>)</p>	<p>Спеціальний колегіальний орган, уповноважений організовувати підготовку та проведення виборів і забезпечувати реалізацію виборчих прав громадян України, додержання та однакове застосування виборчого законодавства.</p>
<p>виборча система (анг. <i>election system</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Система правовідносин, що встановлює порядок організації та проведення виборів до представницьких органів публічної влади. 2. Спосіб розподілу мандатів між кандидатами залежно від результатів голосування виборців або інших уповноважених осіб.

виборчий бюлетень (анг. <i>election ballot</i>)	Документ для таємного голосування з переліком партій та / або кандидатів у виборні органи публічної влади.
виборчий округ (анг. <i>electoral district</i>)	Передбачена законодавством територіальна виборча одиниця, у межах якої об'єднані виборці для обрання кандидатів до представницьких органів публічної влади.
виборчий поріг (прохідний бар'єр) (анг. <i>electoral threshold</i>)	Мінімальна частка голосів виборців, яку кандидат або політична партія повинні отримати для того, щоб здобути право на представництво в органах державної влади чи органах місцевого самоврядування за пропорційною виборчою системою.
виборчий процес (анг. <i>electoral process</i>)	Здійснення упродовж установленого законодавством періоду часу визначеними суб'єктами виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою й проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів.
виборчий ценз (анг. <i>electoral qualification</i>)	Сукупність спеціальних умов, відповідність яким є підставою для допущення громадянина до участі у виборах.
вільні вибори (анг. <i>free election</i>)	Принцип проведення виборів, згідно з яким гарантовано і забезпечено умови для вільного формування виборцями своєї волі та її вільного виявлення під час голосування, а також право кандидатів, політичних партій вільно вести передвиборчу агітацію.
всеукраїнський референдум (анг. <i>the all-Ukrainian referendum</i>)	Форма безпосередньої демократії в Україні, спосіб здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає в ухваленні (затвердженні) громадянами України рішень через голосування у випадках і порядку, установлених Конституцією України та Законом України «Про всеукраїнський референдум».

<p>голосування (анг. <i>voting</i>)</p>	<p>1. Процес ухвалення рішення групою людей, які мають право голосу, результатом чого є формулювання загальної думки через підрахунок поданих голосів.</p> <p>2. Основна стадія виборів, яку проводять у спеціально відведених приміщеннях, обладнаних достатньою кількістю кабін для таємного голосування, де визначають місця для видачі виборчих бюлетенів і встановлюють виборчі скриньки в такий спосіб, щоб виборці, підходячи до них, обов'язково проходили через кабін для таємного голосування.</p>
<p>громадська організація (анг. <i>public organization</i>)</p>	<p>Громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, об'єднані для реалізації та захисту спільних інтересів.</p>
<p>громадська спілка (анг. <i>public union</i>)</p>	<p>Громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.</p>
<p>громадське об'єднання (анг. <i>public association</i>)</p>	<p>Добровільне об'єднання фізичних осіб та / або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.</p>
<p>демонстрація (анг. <i>demonstration</i>)</p>	<p>Прилюдне вираження суспільних настроїв, політичних поглядів, солідарності, вимог чи протестів через організацію мітингів, процесій тощо.</p>
<p>загальне виборче право (анг. <i>niversal suffrage</i>)</p>	<p>Принцип виборчого права, згідно з яким право обирати й бути обраним до представницьких органів публічної влади мають усі громадяни держави, які досягли встановленого законом віку, без жодних обмежень, за винятком випадків, визначених законом.</p>

змішана виборча система (анг. <i>mixed electoral system</i>)	Система, заснована на поєднанні елементів мажоритарної та пропорційної виборчих систем.
кваліфікована більшість (анг. <i>qualified majority</i>)	Більшість у 3/5, 2/3 або 3/4 голосів від присутніх на засіданні або від загального (конституційного) складу державного чи громадського органу, зборів, з'їздів, сесій депутатів представницького органу.
конституанта (анг. <i>constituent</i>)	Загальнонаціональний колегіальний представницький орган держави, спеціально утворений для розроблення й ухвалення конституції.
конституційний дизайн (конституційна інженерія) (анг. <i>constitutional design</i>)	Конституційне закріплення формування інститутів держави, зорієнтованих на проєктування та впровадження конституції демократичного суспільства.
мажоритарна виборча система (анг. <i>majoritarian electoral system</i>)	Різновид виборчих систем, який полягає в голосуванні за кандидата за виборчим округом і визнанні його обраним на підставі більшості отриманих ним голосів виборців.
мажоритарна виборча система абсолютної більшості (анг. <i>absolute majority majoritarian election system</i>)	Порядок визначення результатів голосування, коли обраним вважають кандидата, який одержав на виборах більш ніж половину голосів від загальної кількості виборців, унесених до виборчих списків у виборчому окрузі.
мажоритарна виборча система відносної більшості (анг. <i>relative majority majoritarian election system</i>)	Порядок визначення результатів голосування, коли обраним вважають кандидата, який одержав на виборах найбільше голосів виборців, унесених до списків виборців у виборчому окрузі, порівняно з іншими (кожним окремо) кандидатами.
місцевий референдум (анг. <i>local referendum</i>)	Форма ухвалення територіальною громадою рішень із питань, що належать до відання місцевого самоврядування, через пряме голосування.

<p>мітинг (анг. rally)</p>	<p>Мирне публічне зібрання громадян із метою вияву свого ставлення до внутрішньої або зовнішньої політики держави, органів публічної влади, до внутрішніх чи міжнародних подій і висунення вимог щодо проведення цієї політики або вживання заходів у зв'язку з певними подіями.</p>
<p>народна ініціатива (анг. people's initiative)</p>	<p>Право громадян, що мають право голосу, на зібрання підписів та подання в установленому порядку до органу державної влади з вимогою проведення всеукраїнського референдуму.</p>
<p>народне волевиявлення (анг. public expression of will)</p>	<p>Воля народу щодо управління державними справами, яку здійснюють через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії.</p>
<p>непрямі вибори (анг. indirect elections)</p>	<p>Вибори, під час яких створюють спеціальну колегію виборників, що від імені виборців безпосередньо обирає конкретну посадову особу.</p>
<p>передвиборча агітація (анг. election campaign)</p>	<p>Здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата, партію (організацію партії) – суб'єктів виборчого процесу.</p>
<p>петиція (анг. petition)</p>	<p>Колективне письмове звернення громадян із певного питання, яке подають здебільшого главі держави або іншим органам державної влади та органам місцевого самоврядування.</p>
<p>плебісцит (анг. plebiscite)</p>	<p>Вид народного голосування, який полягає в опитуванні населення певної території щодо її належності тій чи іншій державі.</p>
<p>повторні вибори (анг. re-election)</p>	<p>Вид виборів, який полягає у формуванні представницьких органів публічної влади і який проводять за рішенням Центральної виборчої комісії у випадку визнання попередніх виборів недійсними або такими що не відбулися.</p>

позачергові вибори (анг. <i>extraordinary elections</i>)	Вид виборів до органу державної влади чи до органу місцевого самоврядування, який застосовують за умови дострокового припинення повноважень таких органів.
політична партія (анг. <i>political party</i>)	Зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.
праймериз (анг. <i>primaries</i>)	Спосіб голосування, за підсумками якого визначають по одному претенденту від кожної партії, які продовжують участь у виборах.
представницька демократія (анг. <i>representative democracy</i>)	Форма народовладдя, за якої право ухвалювати рішення народ реалізує через обраних ним представників влади.
пропорційна виборча система (анг. <i>proportional electoral system</i>)	Виборча система, за якої голосування проводять за партійними списками й кожна партія отримує в парламенті кількість місць, що є пропорційною до кількості поданих за її списки голосів.
прямі вибори (анг. <i>direct elections</i>)	Вид виборів, під час яких виборці безпосередньо обирають представників влади.
релігійна організація (анг. <i>religious organization</i>)	Добровільне об'єднання фізичних та / або юридичних осіб одного й того самого культу, віросповідання, наряду або течії, які об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб.
референдум (анг. <i>referendum</i>)	Форма безпосередньої демократії, яка полягає в голосуванні населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або частини її населення (місцевий референдум) для вирішення найважливіших питань державного і суспільного життя.

страйк (анг. <i>strike</i>)	Тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками підприємства, установи, організації для вирішення колективного трудового спору.
суб'єктивне виборче право (анг. <i>subjective suffrage</i>)	Гарантоване державою право громадянина України вільно обирати та бути обраним до виборних органів державної влади й органів місцевого самоврядування.
таємне голосування (анг. <i>secret voting</i>)	Спосіб голосування, який забороняє здійснення контролю за змістом волевиявлення виборців, установлення або розголошення будь-яким чином змісту волевиявлення конкретного виборця.
Центральна виборча комісія (анг. <i>the Central Election Commission</i>)	Постійний колегіальний державний орган, наділений повноваженнями щодо організації підготовки й проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, всеукраїнського і місцевих референдумів у порядку та в межах, установлених законами України.
чергові вибори (анг. <i>regular elections</i>)	Вид виборів, які проводять після закінчення строку повноважень органу чи посадової особи в установлений законом період.

5. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Термінологія парламентського права України й держав-членів ЄС.

ad hoc	Ухвалення Верховною Радою України за необхідності та з дотриманням обмежень, передбачених Регламентом Верховної Ради України, рішення про одноразове відхилення від процедур, передбачених Регламентом Верховної Ради України.
---------------	--

<p>Верховна Рада України (анг. <i>the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)</p>	<p>Єдиний загальнонаціональний, представницький, виборний, постійний, колегіальний, однопалатний орган законодавчої влади (парламент) в Україні у складі 450 народних депутатів України, яких обирають на основі загального, рівного і прямого виборчого права таємним голосуванням строком на п'ять років.</p>
<p>голова парламенту (палати парламенту) (анг. <i>the Chairperson of the Parliament (parliament chamber)</i>)</p>	<p>Вища посадова особа парламенту, зазвичай обрана зі складу членів парламенту, уповноважена вести засідання парламенту (палати парламенту), забезпечувати дотримання його регламенту, організовувати роботу парламенту (палати парламенту) та координувати діяльність його органів.</p>
<p>двопалатність (бікамералізм) (анг. <i>bicameralism</i>)</p>	<p>Система побудови парламенту, що полягає в наявності двох палат, які мають різні за обсягом повноваження; нижня палата ухвалює законодавчі акти, а верхня палата може їх схвалити або відхилити та ухвалити свій законодавчий акт.</p>
<p>депутатська група (анг. <i>deputy group</i>)</p>	<p>Зареєстроване депутатське об'єднання, наділене правами депутатської (парламентської) фракції та сформоване на позапартійній основі членами парламенту, які не ввійшли до складу жодної депутатської (парламентської) фракції, для спільної парламентської діяльності та вираження єдиної позиції з питань, які розглядає парламент.</p>
<p>депутатська фракція (анг. <i>parliamentary faction</i>)</p>	<p>Зареєстроване депутатське об'єднання, сформоване членами парламенту на партійній основі для представництва в парламенті відповідної політичної партії або виборчого блоку політичних партій, спільної парламентської діяльності та вираження єдиної позиції з питань, які розглядає парламент.</p>

<p>депутатське звернення (анг. <i>deputy petition</i>)</p>	<p>Пропозиція народного депутата України до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян учинити певні дії, надати офіційне роз'яснення чи викласти власну позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції.</p>
<p>депутатське об'єднання (анг. <i>parliamentary association</i>)</p>	<p>Організаційна форма діяльності членів парламенту для спільної парламентської діяльності та колективного вираження єдиної позиції з питань, які розглядає парламент (депутатські фракції або групи, міжфракційні депутатські об'єднання).</p>
<p>депутатський запит (анг. <i>deputy inquire</i>)</p>	<p>Вимога народного депутата України, народних депутатів України чи Комітету Верховної Ради України, заявлена на парламентській сесії до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також керівників підприємств, установ і організацій усіх форм власності, надати офіційну відповідь із питань, віднесених до їхньої компетенції.</p>
<p>депутатський імунітет (анг. <i>deputy immunity</i>)</p>	<p>Гарантія конституційно-правового статусу членів парламенту, яка полягає в забороні затримання, арешту або притягнення до кримінальної відповідальності парламентарів без попередньої згоди на це парламенту.</p>
<p>депутатський індемнітет (анг. <i>deputy indemnity</i>)</p>	<p>Гарантія конституційно-правового статусу членів парламенту, яка полягає в неприпустимості притягнення парламентарів до юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах (за винятком відповідальності за образу чи наклеп) як під час здійснення депутатських повноважень, так і після завершення їхнього строку.</p>

<p>депутатський мандат (анг. <i>deputy mandate</i>)</p>	<p>Уповноваження особи на здійснення публічної функції та повноважень члена парламенту; публічна функція та повноваження, яких набуває член парламенту у зв'язку з його обранням на виборах; документ, що засвідчує легітимність повноважень члена парламенту.</p>
<p>законодавча влада (анг. <i>legislative power</i>)</p>	<p>Одна з гілок державної влади, яку здійснює парламент або інші вповноважені державні органи через ухвалення законів, їх зміну та скасування, а також організацію контролю за реалізацією ухвалених законів.</p>
<p>законодавча ініціатива (анг. <i>legislative initiative</i>)</p>	<p>Стадія законодавчого процесу, за якої уповноважений орган або посадова особа (суб'єкти права законодавчої ініціативи) офіційно вносять до парламенту законопроект або законодавчу пропозицію про ухвалення, зміну або скасування законодавчого акта.</p>
<p>законодавча пропозиція (анг. <i>legislative proposal</i>)</p>	<p>Передпроектна стадія законодавчого процесу, яка передбачає звернення до суб'єкта законодавчої ініціативи з обґрунтуванням доцільності врегулювання певних суспільних відносин і розроблення у зв'язку із цим відповідного законопроекту, викладене зазвичай у формі його концепції.</p>
<p>законодавчий процес (анг. <i>legislative process</i>)</p>	<p>Урегульована Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України законодавча діяльність спеціально вповноважених органів і посадових осіб (суб'єктів законодавчого процесу), що містить послідовні стадії створення закону: законодавчу ініціативу, внесення законопроекту до парламенту, його розгляд, ухвалення, підписання, оприлюднення та набрання законом чинності.</p>

<p>законодавчий спам (анг. <i>legislative spam</i>)</p>	<p>Внесення на розгляд парламенту значної кількості законопроектів (пропозицій чи поправок до них), які дублюють один одного або передбачають незначні відмінності, містять декларативні або популістські норми, що призводить до затягування законодавчого процесу, гальмування та перевантаження роботи парламенту.</p>
<p>законопроект (проект закону) (анг. <i>a bill</i>)</p>	<p>Документ із текстом закону, який суб'єкт права законодавчої ініціативи вносить до парламенту для його реєстрації та подальшого розгляду відповідно до встановленої процедури.</p>
<p>законотворчість (анг. <i>lawmaking</i>)</p>	<p>Різновид правотворчості, спеціальна організаційна юридична діяльність парламенту, його членів і органів, інших уповноважених суб'єктів щодо визначення необхідності законодавчого регулювання суспільних відносин, ініціювання розроблення, складання, узгодження, правової експертизи, громадського обговорення, розгляду та ухвалення, державної реєстрації, опублікування законів, набрання ними чинності, оцінювання ефективності законів та доцільності їх перегляду.</p>
<p>інтерпеляція (анг. <i>interpellation</i>)</p>	<p>Один із засобів парламентського контролю за діяльністю уряду, який полягає в офіційному запиті (вимозі) одного або декількох членів парламенту до уряду чи окремих його членів щодо їхньої діяльності; може передбачати публічне обговорення (дебати) в парламенті отриманої відповіді (пояснень) із подальшим винесенням на розгляд парламенту питання відповідальності уряду чи окремих його членів.</p>
<p>комітети Верховної Ради України (анг. <i>committees of the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)</p>	<p>Постійні колегіальні виборні органи, утворені парламентом із народних депутатів України для забезпечення реалізації завдань і функцій Верховної</p>

	Ради України через здійснення законопроектної роботи, а також підготовки, попереднього розгляду й контролю питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України.
легіслатура (анг. <i>legislature</i>)	Орган законодавчої влади (парламент), назва законодавчих органів в окремих державах; строк повноважень і період діяльності обраного представницького органу.
міжфракційне депутатське об'єднання (анг. <i>inter-factional deputies' association</i>)	Добровільне, створене без реєстрації, об'єднання народних депутатів України, яке не має прав депутатської (парламентської) фракції (групи), організаційного та іншого забезпечення своєї діяльності Апаратом Верховної Ради України.
народний депутат України (анг. <i>Member of the Parliament of Ukraine</i>)	Обраний представник Українського народу у Верховній Раді України, уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати на постійній основі повноваження, передбачені Конституцією України та законами України, щодо реалізації законодавчої, контрольної та інших функцій Верховної Ради України.
омбудсман (анг. <i>ombudsman</i>)	Контрольно-наглядовий, правозахисний, незалежний, політично нейтральний, одноособовий чи колегіальний орган державної влади (посадова особа), уповноважений конституцією чи законом за власною ініціативою або за зверненням громадян контролювати діяльність органів і посадових осіб (насамперед виконавчої гілки влади) щодо дотримання ними прав і свобод людини та громадянина, який, зазвичай, діє неформально, на власний розсуд та рекомендує коригувальні дії, спрямовані на належне забезпечення цих прав і свобод.

<p>парламент (анг. <i>parliament</i>)</p>	<p>Вищий загальнонаціональний постійний колегіальний орган народного представництва, утворений для виконання насамперед законодавчої, контрольної, установчої та представницької функцій, членів якого (однієї з палат якого) з певною періодичністю та дотриманням демократичних процедур обирає народ.</p>
<p>парламентаризм (анг. <i>parliamentarism</i>)</p>	<p>Ідейно-теоретична концепція, яка опосередковує особливе (пріоритетне) становище парламенту в політичній системі, специфічний характер впливу представницького органу на суспільні відносини; політичний режим, система організації державної влади, що структурно і функційно ґрунтується на принципах розподілу влади й верховенства закону за керівної чи особливої ролі парламенту.</p>
<p>парламентська етика (анг. <i>parliamentary ethics</i>)</p>	<p>Вид професійної етики, що становить систему загальних етичних норм і цінностей, етичних норм публічної діяльності та етичних норм парламентської діяльності, яким має відповідати член парламенту та дотримуватися їх у своїй парламентській та позапарламентській діяльності.</p>
<p>парламентська коаліція (парламентська більшість) (анг. <i>parliamentary coalition</i>)</p>	<p>Добровільне формалізоване відносно стає об'єднання депутатських (парламентських) фракцій і груп, до складу якого входить абсолютна більшість членів парламенту, сформоване за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій для формування уряду, спільної участі у виробленні державної політики та здійсненні іншої парламентської діяльності.</p>

<p>парламентська опозиція (анг. <i>parliamentary opposition</i>)</p>	<p>Депутатські (парламентські) фракції та групи, позафракційні члени парламенту, які не ввійшли до складу парламентської коаліції та заявили про свою опозиційність, не беруть участі у формуванні уряду й не підтримують його політичний курс і спрямовують свою діяльність на просування альтернативних політичних програм, контроль та критику діяльності парламентської коаліції та уряду.</p>
<p>парламентська сесія (анг. <i>parliamentary session</i>)</p>	<p>Основна організаційна форма роботи парламенту, період, упродовж якого проводять пленарні та інші засідання парламенту (палати парламенту), засідання постійних і тимчасових парламентських комітетів (комісій), члени парламенту працюють у депутатських (парламентських) фракціях (групах) та з виборцями.</p>
<p>парламентське розслідування (анг. <i>parliamentary investigation</i>)</p>	<p>Форма та спосіб парламентського контролю, який здійснюють через створення тимчасової слідчої комісії парламенту для проведення незалежного процесуально організованого розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес (суспільні конфлікти, резонансні правопорушення посадових осіб тощо), та ухвалення парламентом за результатами такого розслідування відповідних рішень.</p>
<p>парламентський контроль (анг. <i>parliamentary control</i>)</p>	<p>Одна з основних функцій парламенту, яку він здійснює як безпосередньо, так і через свої органи та посадових осіб, спрямована на перевірку та оцінювання законності й ефективності діяльності органів виконавчої влади та їхніх посадових осіб, дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, стану фінансово-економічної системи для можливого застосування відповідних заходів реагування.</p>

<p>парламентський пристав (анг. <i>parliamentary bailiff</i>)</p>	<p>Посадова особа апарату парламенту (палати парламенту) деяких країн (Великої Британії, Канади, США та інших), яка не є членом парламенту, але присутня на його засіданнях і забезпечує кворум, підтримання належного порядку в приміщеннях парламенту (палати парламенту), затримання або видалення порушників внутрішнього порядку.</p>
<p>парламентські дебати (анг. <i>parliamentary debates</i>)</p>	<p>Одна з форм діяльності парламенту, яка полягає в обговоренні винесеного на розгляд питання через проголошення на засіданні парламенту (палати парламенту) доповідей, відповідей і виступів членів парламенту в порядку, визначеному регламентом парламенту (палати парламенту).</p>
<p>парламентські комітети (комісії) (анг. <i>parliamentary committees (commissions)</i>)</p>	<p>Постійні або тимчасові колегіальні виборні органи, утворені парламентом (палатою парламенту) переважно або повністю з його членів для здійснення насамперед законопроектної роботи та парламентського контролю, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту (палати парламенту).</p>
<p>парламентські слухання (анг. <i>parliamentary hearings</i>)</p>	<p>Особлива форма роботи парламенту за участі представників громадськості, експертів та інших зацікавлених осіб, за якої відбувається розгляд і розгорнуте обговорення питань, що становлять публічний інтерес та потребують законодавчого врегулювання, а також схвалення за результатами їх розгляду відповідних рекомендацій.</p>
<p>пленарне засідання (анг. <i>plenary meeting</i>)</p>	<p>Основна організаційно-правова форма діяльності парламенту (палати парламенту) під час парламентської сесії, що передбачає проведення за встановленою процедурою регулярних зібрань</p>

	членів парламенту (палати парламенту) у визначений час і у визначеному місці для розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту (палати парламенту), та ухвалення відповідних рішень через голосування членів парламенту (палати парламенту).
Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України (анг. <i>Conciliation council of deputy factions (deputy groups) in the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)	Колегіальний постійний консультативно-дорадчий орган Верховної Ради України, призначений для попередньої підготовки й розгляду організаційних питань діяльності Верховної Ради України, до складу якого входить керівництво парламенту, голови депутатських фракцій (депутатських груп) і комітетів.
постзаконодавчий контроль (анг. <i>post-legislative control</i>)	Інструмент, який використовують (насамперед парламентські комітети) для моніторингу ефективності застосування законодавства, оцінювання досягнення його цілей та реального впливу на регульовані суспільні відносини, а також визначення на цій основі потреби оновлення чи перегляду такого законодавства.
Рахункова палата (анг. <i>Accounting Chamber</i>)	Державний колегіальний орган фінансово-бюджетного контролю, який створений Верховною Радою України й підзвітний їй, самостійно від імені парламенту здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.
Регламент Верховної Ради України (анг. <i>Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)	Нормативно-правовий акт Верховної Ради України, що визначає порядок підготовки й проведення сесій Верховної Ради України, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради України.

<p>регламент парламенту (палати парламенту) (анг. <i>rules of procedure of parliament (houses of parliament)</i>)</p>	<p>Єдиний нормативно-правовий акт (регламент, резолюція, статут тощо), який ухвалює безпосередньо парламент (палата парламенту) і містить звід правил, які визначають його внутрішню організацію та порядок роботи.</p>
<p>резолюція довіри (анг. <i>resolution of confidence</i>)</p>	<p>Рішення парламенту або його палати, у якому висловлюють підтримку чинному уряду та його політиці; ухвалене, зазвичай, за ініціативою уряду або у зв'язку з розглядом урядової програми чи важливого урядового законопроекту.</p>
<p>резолюція недовіри (анг. <i>resolution of no confidence</i>)</p>	<p>Рішення парламенту або його палати про несхвалення діяльності уряду та / або окремого його члена, наслідком чого є відставка уряду (його окремого члена).</p>
<p>спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України (анг. <i>special interim investigative commission of the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)</p>	<p>Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений у складі народних депутатів України, спеціального прокурора і спеціальних слідчих для розслідування обставин щодо вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину в межах процедури розгляду питання про усунення глави держави з поста в порядку імпічменту.</p>
<p>тимчасова слідча комісія Верховної Ради України (анг. <i>interim investigative commission of the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)</p>	<p>Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений із народних депутатів України для здійснення парламентського контролю через проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес.</p>
<p>тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України (анг. <i>ad hoc commission of the Verkhovna Rada of Ukraine</i>)</p>	<p>Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений із народних депутатів України для підготовки й попереднього розгляду питань, для підготовки й доопрацювання проєктів законів та інших актів Верховної Ради України на правах головного комітету.</p>

<p style="text-align: center;">тіньовий уряд (анг. <i>shadow government</i>)</p>	<p>Одна з організаційно-правових форм діяльності парламентської опозиції, властива насамперед вестмінстерській моделі, що полягає у створенні прообразу наступного уряду, покликаного контролювати роботу міністерств, визначати власну політику за напрямками їхньої роботи, а також забезпечити в разі переходу опозиції до влади швидке формування нового компетентного уряду та наступність його функціонування.</p>
<p style="text-align: center;">Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (анг. <i>Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights</i>)</p>	<p>Незалежний, політично нейтральний одноосібний контрольно-наглядовий, правозахисний орган державної влади, призначений Верховною Радою України за власною ініціативою чи зверненнями здійснювати на постійній основі парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина в межах і в порядку, передбачених Конституцією України, законами України та міжнародно-правовими договорами, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України.</p>

6. ГЛАВА ДЕРЖАВИ

Термінологія на позначення засад функціонування глави держави в Україні та державах-членах Європейського Союзу.

<p style="text-align: center;">Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України (анг. <i>Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine</i>)</p>	<p>Посадова особа (Президент України), на яку покладено здійснення в мирний час і здебільшого під час війни загального керівництва та управління сектором безпеки й оборони, національним спротивом, Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями; найвища посадова особа держави в період дії особливих правових режимів.</p>
--	---

<p>вето (анг. veto)</p>	<p>Законне право в односторонньому порядку заборонити або призупинити введення в дію офіційного рішення, ухваленого на міжнародному, державному, регіональному або місцевому рівні.</p>
<p>вето Президента України (анг. veto of the President of Ukraine)</p>	<p>Виключне конституційне право, яке належить главі держави, у п'ятнадцатиденний строк після отримання закону, ухваленого Верховною Радою України, відмовити в його підписанні та направити на повторний розгляд до парламенту з внесенням пропозицій та зауважень щодо форми, змісту та порядку ухвалення цього закону, що передбачає скасування результатів голосування.</p>
<p>виконувач обов'язків глави держави (анг. acting head of state)</p>	<p>Посадова особа, тимчасово наділена повноваженнями глави держави у разі його відсутності, неможливості виконання ним своїх обов'язків або вакантності посади.</p>
<p>виконувач обов'язків Президента України (анг. Acting President of Ukraine)</p>	<p>Голова Верховної Ради України, на якого покладено виконання обов'язків Президента України (за винятком низки повноважень, визначених Конституцією України) у разі дострокового припинення його повноважень на період до обрання і вступу на пост нового Президента України.</p>
<p>відставка Президента України (анг. resignation of the President of Ukraine)</p>	<p>Підстава та спосіб добровільного дострокового припинення повноважень Президента України через проголошення ним особисто відповідної заяви на засіданні Верховної Ради України.</p>
<p>віцепрезидент держави (анг. Vice President of the state)</p>	<p>Друга після президента посадова особа (у деяких державах із президентською формою правління), яка зазвичай обрана на такий термін і в такому порядку, що й президент, та діє за дорученням президента й виконує його обов'язки в разі неможливості виконання ним своїх повноважень.</p>

<p>глава держави (анг. <i>head of state</i>)</p>	<p>Загальнодержавний, одноособовий або колегіальний, постійний орган державної влади, що юридично чи фактично посідає найвище місце в ієрархії державних органів, відповідно до конституційного законодавства або усталених традицій здійснює верховне представництво держави всередині країни та за її межами й забезпечений дієвими гарантіями державного захисту.</p>
<p>державні нагороди України (анг. <i>state awards of Ukraine</i>)</p>	<p>Вища форма відзначення громадян за видатні заслуги в розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.</p>
<p>імпічмент (анг. <i>impeachment</i>)</p>	<p>Установлена законом позасудова парламентська процедура відкликання з посад вищих посадових осіб держави за грубі порушення закону; спосіб притягнення глави держави до конституційної відповідальності, позасудовий конституційний процес розслідування та розгляду парламентом справи про усунення глави держави з посади за наявності ознак державної зради або іншого злочину, наслідком якого може бути дострокове припинення його повноважень.</p>
<p>інавгурація (анг. <i>inauguration</i>)</p>	<p>Офіційна процедура вступу обраної, призначеної або такої, яка отримала пост в інший спосіб, особи на посаду глави держави, що передбачає урочисту церемонію складення присяги (клятви).</p>
<p>контрасигнація (анг. <i>countersignature</i>)</p>	<p>Підписання акта глави держави (парламенту, уряду або органу місцевого самоврядування) уповноваженим</p>

	суб'єктом, що покладає на нього юридичну та / або політичну відповідальність за виконання акта та надає такому акту юридичної сили.
оприлюднення (промульгація) закону (анг. <i>promulgation of law</i>)	Завершальна позапарламентська стадія законодавчого процесу, яка полягає в ухваленні главою держави у визначені конституцією або законом строки рішення про офіційне опублікування (проголошення) закону, після чого він набуває обов'язкової сили.
Офіс Президента України (анг. <i>Office of the President of Ukraine</i>)	Основний постійний допоміжний орган загальної компетенції (апарат глави держави), який відповідно до чинного законодавства комплексно, фахово та всебічно забезпечує здійснення конституційних повноважень Президента України, а також є центральним елементом системи допоміжних органів глави держави, що забезпечує та координує їхню діяльність.
офіційні символи глави держави (анг. <i>official symbols of the head of state</i>)	Встановлені державою офіційні знаки або атрибути, які уособлюють владу, статус та повноваження глави держави.
офіційні символи Президента України (анг. <i>official symbols of the President of Ukraine</i>)	Атрибути української державності, офіційні знаки глави держави, що символізують його як гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північно-атлантичного договору (Прапор (штандарт) Президента України, Знак Президента України, Гербова печатка Президента України, Булава Президента України).

<p>послання Президента України (анг. <i>message of the President of Ukraine</i>)</p>	<p>Офіційне звернення глави держави до народу або до Верховної Ради України, у якому викладено його позицію щодо основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики України або інформацію про важливі рішення, ухвалені ним відповідно до його конституційних повноважень (введення воєнного стану, відставка Президента України, призначення позачергових парламентських виборів тощо).</p>
<p>Президент України (анг. <i>President of Ukraine</i>)</p>	<p>Усенародно обраний одноосібний глава держави, який за посадою є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору.</p>
<p>президентські відзнаки (анг. <i>presidential honors</i>)</p>	<p>Різновид державних нагород України, який установлює Президент України та нагороджує ними громадян за видатні заслуги перед державою в різних сферах суспільної діяльності.</p>
<p>Рада національної безпеки і оборони України (анг. <i>National Security and Defense Council of Ukraine</i>)</p>	<p>Спеціалізований міжвідомчий («надвідомчий») колегіальний державний орган при Президентові України, що координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони в межах Конституції України та законів України.</p>

7. ВИКОНАВЧА ВЛАДА

Термінологія на позначення способів формування, засад організації та діяльності уряду в Україні й державах-членах ЄС.

виконавча влада (анг. <i>executive power</i>)	Одна із гілок державної влади, основним призначенням якої є виконання Конституції та законів, здійснення державної політики, спрямованої на забезпечення виконання законів у відповідних сферах та галузях державного управління; представлена системою підпорядкованих уряду міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, інших органів місцевої влади.
державна служба (анг. <i>state service</i>)	Публічна, професійна та політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави щодо аналізу та реалізації державної політики, забезпечення виконання законів і програм, надання адміністративних послуг, нагляду та контролю за дотриманням законодавства, управління державними ресурсами та персоналом, а також виконання інших повноважень, визначених законодавством.
інвеститура (анг. <i>investiture</i>)	Процедура, пов'язана з парламентським способом формування уряду, яка полягає у спільних діях парламенту і глави держави щодо висунення кандидата на посаду прем'єр-міністра, а також подання ним пропозицій щодо складу уряду й часто супроводжується затвердженням урядової програми.
Кабінет Міністрів України (анг. <i>Cabinet of Ministers of Ukraine</i>)	Вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади, що здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спря-

	мовує, координує та контролює діяльність цих органів, який очолює Прем'єр-міністр України.
коаліційний уряд (анг. <i>coalition government</i>)	Спосіб формування уряду, що полягає у створенні за результатами виборів у парламенті коаліції депутатських фракцій, яка пропонує для призначення кандидатуру прем'єр-міністра і міністрів.
лобіювання (анг. <i>lobbying</i>)	Діяльність, яку здійснюють із метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та / або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та яка стосується предмета лобіювання.
люстрація (анг. <i>lustration</i>)	Заборона, встановлена законом або рішенням суду, окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.
міністерство (анг. <i>ministry</i>)	Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, який очолює міністр України як член Кабінету Міністрів України.
місцева державна адміністрація (анг. <i>local state administration</i>)	Місцевий орган виконавчої влади, який у межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (в областях і районах, містах Києві та Севастополі), а також реалізує повноваження, делеговані йому відповідною радою.
місцеві органи виконавчої влади (анг. <i>local executive authorities</i>)	Органи виконавчої влади, які здійснюють виконавчу владу в межах адміністративно-територіальних одиниць унітарної держави відповідно до Конституції України та законів України.

<p>прем'єр-міністр (анг. <i>prime minister</i>)</p>	<p>Посада голови уряду, який керує його роботою, головує на засіданнях, підписує акти уряду, здійснює інші повноваження, спрямовані на виконання конституції та законів, а також здійснення державної політики щодо забезпечення виконання законів у різних сферах та галузях державного управління.</p>
<p>резолуція недовіри уряду (анг. <i>resolution of no confidence to the government</i>)</p>	<p>Рішення парламенту (його палати) щодо недовіри (несхвалення) політики уряду, наслідком якого є дострокове припинення його повноважень (відставка).</p>
<p>уряд (анг. <i>government</i>)</p>	<p>Колегіальний орган, що є вищим у системі органів виконавчої влади, який здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.</p>
<p>центральні органи виконавчої влади (анг. <i>central bodies of executive power</i>)</p>	<p>Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які складають систему органів виконавчої влади, вищим органом якої є уряд, та повноваження яких поширені на всю територію держави, а також забезпечують формування та реалізують державну політику у різних сферах державного управління.</p>
<p>центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (анг. <i>central bodies of executive power with special status</i>)</p>	<p>Органи виконавчої влади, які мають спеціальний статус відповідно до Конституції України (Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України) та закону або згідно з постановою Кабінету Міністрів України й мають особливості організації та порядку їх діяльності.</p>

8. СУДОВА ВЛАДА

Термінологія на позначення способів формування, засад організації та діяльності органів правосуддя в Україні й державах-членах ЄС.

<p>адвокатура (анг. <i>advocacy</i>)</p>	<p>Недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації та діяльності адвокатури.</p>
<p>апеляційні суди (анг. <i>appellate courts</i>)</p>	<p>Суди другої ланки в системі судустрою України, що діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.</p>
<p>Верховний Суд (анг. <i>the Supreme Court</i>)</p>	<p>Найвищий суд у системі судустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики в порядку та у спосіб, що визначені процесуальним законом.</p>
<p>Вища рада правосуддя (анг. <i>the High Council of Justice</i>)</p>	<p>Колегіальний незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції й законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.</p>
<p>вищі спеціалізовані суди (анг. <i>high specialised courts</i>)</p>	<p>Вищий суд із питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд, які діють у системі судустрою як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.</p>

<p>місцеві суди (анг. <i>local courts</i>)</p>	<p>1. Суди першої інстанції у системі судустрою України, що здійснюють правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.</p> <p>2. Окружні суди, які утворюють в одному або декількох районах чи районах у містах, або в місті, або в районі (районах) і місті (містах).</p>
<p>правосуддя (анг. <i>justice</i>)</p>	<p>Вид державної діяльності, механізм реалізації судової влади, основна функція якої полягає в розгляді та вирішенні в судових засіданнях цивільних, кримінальних, адміністративних, господарських справ та справ про адміністративні правопорушення з дотриманням встановленої законом процесуальної форми та принципів судочинства.</p>
<p>присяжний (анг. <i>the jury</i>)</p>	<p>Особа, яка у визначених процесуальним законом випадках та за власною згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучена до здійснення правосуддя.</p>
<p>прокуратура (анг. <i>Prosecutor's Office</i>)</p>	<p>Єдина система органів державної влади, яка у визначеному законом порядку здійснює встановлені Конституцією України функції з метою нагляду за дотриманням законності, захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.</p>
<p>система судустрою України (анг. <i>the judicial system of Ukraine</i>)</p>	<p>Система судів України, складниками якої є місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд і вищі спеціалізовані суди, наділені виключною компетенцією здійснювати правосуддя.</p>
<p>суд (анг. <i>court</i>)</p>	<p>Державний орган, який здійснює правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод.</p>
<p>суддівське врядування (анг. <i>judicial management</i>)</p>	<p>Форма самоорганізації суддів для формування суддівського корпусу, який повинен відповідати високим вимогам професійної підготовки, етики й доб-</p>

	рочесності, управління ним із середини, створення і забезпечення для нього таких умов функціонування, за яких діяльність суду буде прозорою, правосуддя – справедливим, неупередженим та незалежним ззовні.
суддівське самоврядування (анг. <i>judicial self-government</i>)	Гарантія забезпечення незалежності суддів, спрямована на захист їхніх професійних інтересів та самостійне колективне вирішення суддями питань внутрішньої діяльності судів в Україні.
суддівський імунітет (анг. <i>judicial immunity</i>)	Гарантія забезпечення незалежності та самостійності суддів, що полягає в їхній недоторканності та неможливості притягнення їх до відповідальності за ухвалені ними судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.
суддя (анг. <i>judge</i>)	Посадова особа, що працює в суді та здійснює правосуддя на професійній основі через одноосібний або колегіальний розгляд і вирішення в судових засіданнях судових справ.
судова влада (анг. <i>judicial power</i>)	Одна з гілок державної влади, яка є самостійною, незалежною у сфері публічної влади й становить сукупність повноважень щодо здійснення правосуддя в межах визначених судових процедур.
судове рішення (анг. <i>court judgment</i>)	Правозастосовний акт, постановлений іменем України, оформлений як процесуальний документ, що владно підтверджує наявність чи відсутність спірних правовідносин, унаслідок яких вони перетворюються на безспірні на основі встановлених у судовому засіданні фактичних обставин справи.
судоустрій (анг. <i>judiciary</i>)	Сукупність судів, наділених виключною компетенцією здійснювати правосуддя, заснована на єдиних засадах організації й діяльності та побудована за принципами територіальності й спеціалізації.

9. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Термінологія на позначення способів формування, засад організації та діяльності органів місцевого самоврядування.

бюджети місцевого самоврядування (анг. <i>local self-government budgets</i>)	План утворення й використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.
виключна компетенція (анг. <i>exclusive competence</i>)	Система прав та обов'язків (повноважень) і предметів відання, які здійснює лише вказаний орган публічної влади.
виконавчі органи рад (анг. <i>executive bodies of councils</i>)	Органи, які відповідно до Конституції України та законів України, створені сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування.
громадські слухання (анг. <i>public hearings</i>)	Зустріч територіальної громади з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.
делеговані повноваження (анг. <i>delegated powers</i>)	Повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, передані відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.
децентралізація (анг. <i>decentralization</i>)	1. Модель управління в державі, спрямована на забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, нале-

	<p>жна реалізація положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності й фінансової самодостатності місцевого самоврядування.</p> <p>2. Модель управління в державі, відповідно до якої здійснюють розподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.</p>
<p>добровільне об'єднання територіальних громад (анг. <i>voluntary association of territorial communities</i>)</p>	<p>Об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст за власним бажанням в одну громаду з метою забезпечення належного рівня надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.</p>
<p>загальні збори громадян (анг. <i>general assembly of citizens</i>)</p>	<p>Одна з форм безпосередньої участі громадян за місцем проживання у вирішенні питань місцевого значення на основі статуту територіальної громади.</p>
<p>каденція (анг. <i>cadence</i>)</p>	<p>Строк повноважень виборного органу публічної влади або виборної посадової особи.</p>
<p>кворум (анг. <i>quorum</i>)</p>	<p>Найменша кількість учасників зборів (засідання), встановлена законом, статутом територіальної громади або регламентом органу місцевого самоврядування для визнання цих зборів (засідання) правочинними ухвалювати рішення з питань порядку денного.</p>
<p>місцева влада (анг. <i>local authority</i>)</p>	<p>Свідомо-вольові відносини між людьми та їхніми організаціями, які проживають, перебувають або розташовані на певній території, у процесі яких ті, що мають владу, здатні через</p>

	ухвалення легітимних рішень вирішувати справи суспільного значення та визначати поведінку підвладних для забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, функціонування та розвитку території на конституційно-правових засадах, спираючись у необхідних випадках на можливість примусу.
місцеве самоврядування (анг. <i>local self-government</i>)	Гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України та законів України.
місцеві ініціативи (анг. <i>local initiatives</i>)	Офіційна пропозиція членів територіальної громади з питань, які належать до відання місцевого самоврядування, внесена в передбаченому чинним законодавством порядку до відповідної місцевої ради для розгляду та ухвалення відповідного рішення в межах її компетенції.
органи місцевого самоврядування (анг. <i>local self-government bodies</i>)	Виборні або створені в системі місцевого самоврядування органи, які вповноважені в межах Конституції України та законів України від імені та в інтересах територіальної громади вирішувати питання місцевого значення.
органи самоорганізації населення (анг. <i>bodies of population self-organization</i>)	Представницькі органи, що створюють жителі, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для виконання завдань, передбачених Конституцією України та законами України.
районні, обласні ради (анг. <i>raion and oblast councils</i>)	Органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у

	межах повноважень, визначених Конституцією України та законами України, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.
система місцевого самоврядування (анг. <i>local self-government system</i>)	Сукупність суб'єктів, які здійснюють основні функції місцевого самоврядування та реалізують муніципальну владу, а саме: територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.
сільська, селищна, міська рада (анг. <i>village, settlement and city councils</i>)	Органи місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади й здійснюють від їхнього імені та в їхніх інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України й законами України.
сільський, селищний, міський голова (анг. <i>rural, town, city mayor</i>)	Головна посадова особа територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.
служба в органах місцевого самоврядування (анг. <i>service in local self-government bodies</i>)	Публічна професійна діяльність громадян України, які обіймають посади в органах місцевого самоврядування, із забезпечення реалізації територіальними громадами права на місцеве самоврядування та здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом.
староста (анг. <i>headman</i>)	Посадова особа місцевого самоврядування, яка працює на постійній основі й затверджена на посаду сільською, селищною, міською радою на строк її повноважень за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського

	голови, внесеною за результатами громадського обговорення, проведеного в межах відповідного старостинського округу.
старостинський округ (анг. <i>headman district</i>)	Частина території об'єднаної територіальної громади в Україні, на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ і міст), окрім адміністративного центру територіальної громади, визначена сільською, селищною, міською радою з урахуванням історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників із метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою.
територіальна громада (анг. <i>territorial community</i>)	Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр.

10. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ І ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

Термінологія на позначення конституційних форм державного устрою і територіальної організації державної влади в Україні та державах-членах ЄС.

автономія (анг. <i>autonomy</i>)	Несуверенна адміністративно-територіальна одиниця, автономний статус якої конституювала центральна влада держави, до складу якої вона входить, та яка має певну політико-правову самостійність, свої особливі органи публічної влади, але діє на підставі та в межах загальнодержавної конституції, не може самостійно змінити свій правовий статус і є засобом децентралізації у здійсненні публічної влади.
---	---

<p>Автономна Республіка Крим (анг. <i>Autonomous Republic of Crimea</i>)</p>	<p>Адміністративно-територіальна автономія у складі України, яка територіально охоплює більшу частину Кримського півострова та юридично має право з питань, віднесених до її відання, у межах визначених Конституцією України повноважень ухвалювати нормативно-правові акти, які не повинні суперечити Конституції України, законам України, а також Конституції Автономної Республіки Крим.</p>
<p>адміністративно-територіальний поділ (анг. <i>administrative and territorial division</i>)</p>	<p>Внутрішнє розмежування території держави на адміністративно-територіальні одиниці різного рівня.</p>
<p>Верховна Рада Автономної Республіки Крим (анг. <i>Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea</i>)</p>	<p>Представницький орган Автономної Республіки Крим, який здійснює свої повноваження на підставі Конституції України й законів України, Конституції Автономної Республіки Крим і нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим для сприяння реалізації прав та інтересів населення автономії й вирішенню питань життєдіяльності регіону.</p>
<p>державний кордон (анг. <i>state border</i>)</p>	<p>Лінія й вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території держави – суші, вод, надр, повітряного простору.</p>
<p>місто зі спеціальним статусом (анг. <i>city with special status</i>)</p>	<p>Адміністративно-територіальна одиниця, яка, маючи статус територіальної одиниці регіонального рівня, має розширені, порівняно з іншими місцями, функції міста та відповідні повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування, закріплені у спеціальному законі державні гарантії та особливу систему органів місцевого самоврядування (в Україні до них належать міста Київ і Севастополь).</p>

<p>Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим (анг. <i>Mission of the President of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea</i>)</p>	<p>Державний орган, утворений відповідно до Конституції України з метою сприяння виконанню в Автономній Республіці Крим повноважень, покладених на Президента України.</p>
<p>Рада Міністрів Автономної Республіки Крим (анг. <i>Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea</i>)</p>	<p>Уряд Автономної Республіки Крим, вищий орган у системі органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим.</p>
<p>система адміністративно-територіального устрою (анг. <i>the system of administrative and territorial organization</i>)</p>	<p>Взаємопов'язана сукупність адміністративно-територіальних одиниць різного рівня, відповідно до яких утворені місцеві органи державної та публічно-самоврядної влади, осередки політичних партій і громадських об'єднань тощо.</p>
<p>територіальна цілісність держави (анг. <i>territorial integrity of the state</i>)</p>	<p>Один із основних принципів сучасного міжнародного права, який полягає в зобов'язанні держав та інших суб'єктів міжнародного права утримуватися від будь-яких дій, не сумісних із цілями та принципами Статуту ООН, стосовно: територіальної цілісності, політичної незалежності, єдності будь-якої держави, перетворення або загрози перетворення території на об'єкт воєнної окупації або набуття прямо чи опосередковано, застосовуючи силу в порушення міжнародного права.</p>
<p>територіальний устрій України (анг. <i>the territorial structure of Ukraine</i>)</p>	<p>Територіальна організація держави, що ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднанні централізації й децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості й соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їхніх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.</p>

<p>територія України (анг. <i>the territory of Ukraine</i>)</p>	<p>Частина поверхні земної кулі (суходіл, води, їхні надра, повітря), що перебуває під суверенітетом України та на яку поширене її територіальне верховенство.</p>
<p>унітарна держава (анг. <i>unitary state</i>)</p>	<p>Форма державного устрою, за якого: 1) територія держави поділена на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають суверенних прав і статусу державних утворень; 2) інституційно-владна система держави, до складу якої входять винятково органи публічної влади найвищого (національного) рівня; 3) обсяг повноважень органів публічного рівня в адміністративно-територіальних одиницях визначають норми національного права, передусім конституція та закони.</p>
<p>федеративна держава (федерація) (анг. <i>federal state</i>)</p>	<p>Форма державного устрою, за якого: 1) територія держави поділена на адміністративно-територіальні одиниці та політико-територіальні одиниці, що мають певну міру політичної самостійності та суверенні права (наприклад, штати, федеральні землі, провінції); 2) до складу інституційно-владної системи держави входять органи публічної влади найвищого (національного, федерального) рівня та власні (суб'єктів федерації) законодавчі, виконавчі та судові органи; 3) обсяг повноважень органів публічної влади в політико-територіальних одиницях визначають загальнодержавні норми та норми, видані суб'єктами федерації, зокрема приписи конституції відповідних політико-територіальних одиниць.</p>

11. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЇ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВОСУДДЯ

Термінологія на позначення засад організації та форм діяльності органів конституційного контролю в Україні й державах-членах ЄС.

<p style="text-align: center;">ВИСНОВОК Конституційного Суду України (анг. <i>Opinion of the Constitutional Court of Ukraine</i>)</p>	<p>Акт Конституційного Суду України, який надає Велика палата у справах щодо: відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносять до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість; відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонують для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту; відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.</p>
<p style="text-align: center;">Дорадча група експертів (анг. <i>Advisory Group of Experts</i>)</p>	<p>Фахівці з визначеними законом рівнем освіти, професійного стажу, моральними якостями та віком, які діють колегіально для сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду України в оцінюванні моральних якостей та рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.</p>

<p>конституційна скарга (анг. <i>constitutional complaint</i>)</p>	<p>Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), застосованого в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.</p>
<p>конституційна юстиція (анг. <i>constitutional justice</i>)</p>	<p>Конституційний контроль, здійснюваний у визначеній процесуальній формі судами та (або) спеціалізованими органами судової влади.</p>
<p>конституційне звернення (анг. <i>constitutional request</i>)</p>	<p>Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, про надання висновку щодо: 1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вносять до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість; 2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонують для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 3) дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; 4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. 157 Конституції України; 5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.</p>
<p>конституційне подання (анг. <i>constitutional submission</i>)</p>	<p>Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, щодо визнання акта (його окремих положень) неконституційним, а також офіційного тлумачення Конституції України.</p>

конституційне провадження (анг. <i>constitutional proceedings</i>)	Процесуальний порядок розгляду та вирішення Конституційним Судом України справ конституційної юрисдикції.
конституційне судочинство (анг. <i>constitutional court proceedings</i>)	Процесуальна форма здійснення судами та (або) спеціалізованими органами судової влади конституційного контролю.
конституційний контроль (анг. <i>constitutional control</i>)	Діяльність органів держави з реалізації принципу верховенства конституції та підтримки режиму конституційної законності за допомогою специфічних методів.
Конституційний Суд України (анг. <i>Constitutional Court of Ukraine</i>)	Орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність їй законів України та, у передбачених нею випадках, інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.
конституційний юрисдикційний процес (анг. <i>constitutional jurisdictional process</i>)	Побудований на відповідних принципах комплекс, регламентованих Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами послідовних та логічно взаємопов'язаних стадій, спрямованих на забезпечення верховенства Конституції України, у межах яких виникають, припиняють та змінюють процесуальні відносини між органом конституційної юрисдикції та іншими уповноваженими суб'єктами.
неконституційність (анг. <i>unconstitutionality</i>)	Невідповідність законів та інших актів Конституції України, встановлена Конституційним Судом України.
офіційне тлумачення Конституції України (анг. <i>official interpretation of the Constitution of Ukraine</i>)	Діяльність Конституційного Суду України в межах законодавчо встановлених процедур за допомогою апробованих наукою і практикою прийомів та способів щодо усунення невизначеності розуміння Конституції України у

	формі нормативної або казуальної інтерпретації для забезпечення законності й конституційного правопорядку.
<p>рішення Конституційного Суду України <i>(анг. decision of the Constitutional Court of Ukraine)</i></p>	<p>Акт Конституційного Суду України, який ухвалює Сенат за результатами розгляду справ за конституційними скаргами або Велика палата за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати.</p>
<p>суддя Конституційного Суду України <i>(анг. judge of the Constitutional Court of Ukraine)</i></p>	<p>Громадянин України, який відповідно до Конституції України у визначеному законом порядку призначений до складу Конституційного Суду України, набув відповідних повноважень; має особливий (спеціальний) правовий статус і у складі Конституційного Суду України колегіально здійснює розгляд та вирішення питань, віднесених до компетенції Конституційного Суду України.</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 59. Ст. 2047.
3. Виборчий кодекс України: від 19.12.2019 № 396-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Т. 1. Ст. 188.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 2509.
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 59. Ст. 2347.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 46. Ст. 1449.
7. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 № 1135-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 31. Ст. 1762.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 30. Ст. 1097.
9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 9. Ст. 342.
10. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
11. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000 № 1549-III. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15. Ст. 587.
12. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3. Ст. 149.
13. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474.
14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 76. Ст. 3071.
15. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23.12.1998 № 350-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 1. Ст. 4.
16. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
18. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 63. Ст. 1912.
20. Про конституційну процедуру: проєкт Закону України від 21.12.2020 № 4533. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/421903>.

21. Про корінні народи України: Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 60. Ст. 3733.
22. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX. *Офіційний вісник України*. 2024. № 27. Ст. 1725.
23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 35. Ст. 2317.
24. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
25. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20. Ст. 190.
26. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 13.12.2022 № 2827-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 197.
27. Про національну безпеку України: Закон України від 28.06.2018 № 2469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1903.
28. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
29. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 32. Ст. 1449.
30. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10.09.2019 № 39-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 76. Ст. 2616.
31. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2317.
32. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 17. Ст. 728.
33. Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України від 25.06.2019 № 436/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 51. Ст. 1734.
34. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15. Ст. 588.
35. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 83. Ст. 3014.
36. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 88. Ст. 5121.
37. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2471.
38. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16.06.2011 № 3530-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 53. Ст. 2090.
39. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
40. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2074.
41. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 12. Ст. 565.
42. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 25. Ст. 283.

43. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 02.05.2023 № 3077-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 70. Ст. 4029.
44. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
45. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56. Ст. 1935.
46. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19.12.2019 № 400-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 6. Ст. 262.
47. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 5.
48. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 27. Ст. 1123.
49. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30.06.2004 № 1932-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 27. Т. 1. Ст. 1763.
50. Рішення Конституційного Суду України від 08.09.2016 № 6-рп/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 79. Ст. 2649.
51. Рішення Конституційного Суду України від 14.07.2021 № 1-р/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 63. Ст. 3978.
52. Albert R. Multi-Textual Constitutions. *Virginia Law Review*. 2023. Vol. 109. P. 1629–1699.
53. Comparative Constitutional Law / ed. by M. Rosenfeld and A. Sajó. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. 1396 p.
54. De La Vega C. Dictionary of International Human Rights Law, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2013.
55. Encyclopedic Dictionary of International Law / ed. by Grant J. P. & Barker J. C. Oxford University Press, 2009.
56. Manual on EU Legal Translation into Ukrainian. In 2 parts. Part B. Ukrainian Language and Translation into Ukrainian / editors: Martina Bajčić, Colin D. Robertson and Liudmyla Slavova. Kyiv: Publishing and Polygraphic Center «Kyiv University», 2024. 289 p.
57. Oswald Gert. «Staatswappen». Lexikon der Heraldik. Mannheim/Vienna/Zurich: Bibliographisches Institut, 1984. P. 375.
58. Sajo A., Uitz R. The constitution of freedom: an introduction to legal constitutionalism Oxford: Oxford University Press, 2017. 483 p.
59. The Cambridge companion to comparative constitutional law / ed. by R. Masterman, R. Schütze. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2019. 621 p.
60. Абдуллазаде Ф. Ш. О. Поняття законодавчого процесу: проблеми доктринального визначення. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 3–9.
61. Багряк А. С. До проблеми визначення поняття «вето Президента». *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 5. С. 70–79.
62. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2004. 205 с.

63. Батанов О. В. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 114–119.
64. Берназюк Я. О. Послання Президента України до народу та до Верховної Ради України як офіційні документи (акти) глави держави. *Форум права*. 2010. № 4. С. 63–68.
65. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74.
66. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 238 с.
67. Болдирєв С. В., Ребриш Б. Ю. Проблеми правового регулювання парламентського розслідування в процесі застосування процедури імпідменту Президента України. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 56–66.
68. Боровицький О. А. Конституційно-правові засади діяльності Вищої ради правосуддя: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Вінниця, 2020. 247 с.
69. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Т. 3. Загальна теорія права. Харків: Право, 2017. 952 с.
70. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Т. 4: Конституційне право / редкол.: Ю. Г. Барабаш (голова) та ін. Харків: Право, 2023. 1080 с.
71. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Т. 5. Адміністративне право. Харків: Право, 2020. 960 с.
72. Волощук О. Т. Конституційний інститут уряду в зарубіжних державах. Наукова доповідь. Чернівці: [Б. в.], 2012. 88 с.
73. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100–116.
74. Глизнер С. В. Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні. *Політикус*. 2019. № 1. С. 36–40.
75. Гречко О. О. Принципи територіального устрою України: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2018.
76. Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах. Харків: Фінн, 2008. 200 с.
77. Джерела конституційного права України / відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Київ: Наук. думка, 2010. 711 с.
78. Довідник парламентаря 01. Основні аспекти законотворчого процесу / Крижанівський В. П., Нечипоренко Л. О., Рахімулов Е. Р., Чередніченко С. Г. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2014. 78 с.
79. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський, В. М. Даниленко, Л. О. Зашкільняк, С. В. Кульчицький (заст. голови), О. Є. Лисенко, О. П. Реєнт, О. С. Рубльов (відп. секр.), О. П. Толочко, О. А. Удод, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. Київ: «Наукова думка», 2021. 773 с.

80. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2003. 688 с.
81. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.
82. Енциклопедія Сучасної України. Т. 18: «Лт» – «Малицький» / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. 712 с.
83. Енциклопедія Сучасної України. Т. 7: «Г» – «Ді» / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. 708 с.
84. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2008. 19 с.
85. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні: монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 240 с.
86. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с.
87. Загальна теорія права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 564 с.
88. Задорожня Г. В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2016. 484 с.
89. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації Президента України: монографія. Харків: Харків юридичний, 2014. 300 с. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8139009>.
90. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус парламентських комітетів в Україні: монографія. Харків: Майдан, 2019. 620 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8156250>.
91. Зозуля О. І. Парламентська реформа в Україні: виклики та перспективи: монографія. Одеса: Олді+, 2023. 332 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10752922>.
92. Ірклієнко А. І. Бікамералізм як форма конституційної демократії. Порівняльно-правовий аналіз. Київ: Видавничий дім «Інтернаука», 2022. 392 с.
93. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 39 с.
94. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
95. Колодій О. А. Конституційно-правовий статус Українського народу: докторина, регламентація, поняття та елементи: монографія / ред. Н. П. Манойло. Київ: Ліра-К, 2020. 451 с.
96. Комзюк В. Т. Щодо нормативного визначення поняття і сутності правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 88–92.
97. Кононенко Ю. С., Джолос С. В. Державна влада як різновид політичної влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4(2). С. 18–23.
98. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2021. 592 с.

99. Конституційне право України: словник основних термінів і понять: для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 081 Право / уклад. О. І. Ромців; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: БОНА, 2023. 100 с.
100. Конституційне право України: словник-довідник / Л. І. Лазор та ін.; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ: Видавництво Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Даля, 2008. 216 с.
101. Конституційне право України: темат. слов. / упоряд.: Галуцько В. В. та ін.; за ред. В. В. Галуцька; Херсон. юрид. ін-т. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. 132 с.
102. Конституційне право: навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан та ін.; за заг. ред. Д. Терлецького. Одеса: Фенікс, 2023. 584 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26099>.
103. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2021. 528 с.
104. Конституція України в практиці Конституційного Суду: офіційне тлумачення та юридичні позиції. 1997–2023 / вступ. слово С. П. Головатого; упоряд.: С. П. Головатий, В. М. Бесчастний, Л. І. Бірюк, Н. І. Адамчик, Ю. М. Михеєнко. Київ: ВАІТЕ, 2024. 450 с.
105. Крупнова Л. В. Судове рішення як предмет (підстава) виконавчого провадження в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Т. 2. Вип. 3(9). С. 116–118.
106. Кульчицька О. В. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій Верховної Ради України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. 210 с.
107. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. В., 2006. 256 с.
108. Лихачов Н. С. Вотум недовіри (резолуція осуду) як форма парламентської відповідальності урядів у країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48(1). С. 56–61.
109. Лунько П. Є. Термінологія конституційного права України: історія становлення та системна організація: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2014. 229 с.
110. Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.
111. Мала енциклопедія конституційного права / за заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького; Київський університет права НАН України. Київ: Кондор-Видавництво, 2012. 462 с.
112. Мала юридична енциклопедія з конституційного права: словник-довідник / Ю. М. Бисага та ін.; Ужгородський національний ун-т. Ужгород: Ліра, 2003. 148 с.
113. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2004. 35 с.
114. Марцеляк О. В., Марцеляк С. М., Марцеляк М. О. Поняття конституціоналізму і його трансформація в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. Вип. 35. С. 97–111.

115. Марченко В. В. Конституційно-правовий статус уряду в країнах ЄС (на прикладі Франції, Федеративної Республіки. Німеччини, Іспанії): Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2010. 216 с.
116. Марченко М. В. Правові проблеми інституту промудгації в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 10(1). С. 48–53.
117. Медвідь А. Б. Конституційно-правовий статус тимчасових комісій Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 16 с.
118. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. Київ: Парламентське вид-во, 2011. 112 с.
119. Пасальський М. Конституційна модель депутатського мандата парламентарія України. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 26–31.
120. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
121. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
122. Реєнт О. О. Право депутатської недоторканності (питання теорії та практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. 20 с.
123. Сав'як О. В. Правовий звичай у системі джерел конституційного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 22 с.
124. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
125. Сліденко І. Д. Конституційний контроль в механізмі сучасної правової держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2010. 40 с.
126. Словник термінів, що вживаються в законах України (станом на 1 жовтня 2009 року) / уклад. В. Д. Андрієнко та ін. Київ: Фенікс, 2009. 987 с.
127. Словська І. Є. Парламентаризм: поняття та ознаки. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 78–82.
128. Совгіря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.
129. Совгіря О. В. Правовий статус парламентської опозиції (порівняльно-правовий аналіз): дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2005. 243 с.
130. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 556 с.
131. Спінчевська О. М. Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення: монографія. Київ: КНТ, 2022. 246 с.
132. Стопченко М. І. Конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2015. 20 с.
133. Сухонос В. В. Імпічмент як спосіб припинення повноважень глави держави: конституційний та політико-правовий аспекти. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1. С. 3–6.
134. Сушко О. О. Інститут контрасигнації: питання конституційно-правової теорії та практики: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Вінниця, 2021. 212 с.

135. Сьох К. Я., Гультай М. М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 82–84.
136. Теорія держави та права: навч. посіб. / Є. В. Білозоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
137. Тихий В. Офіційне тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 1998. № 4. С. 38–45.
138. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / за заг. ред. д. ю. н., проф. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Пресс», 2016. 628 с.
139. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
140. Українська дипломатична енциклопедія: у 5 т. / Андреева О. М. та ін.; за заг. ред. Д. В. Табачника. Харків: Фоліо, 2013. Т. 1: А – Г. 526 с.
141. Українська дипломатична енциклопедія: у 5 т. / Андреева О. М. та ін.; за заг. ред. Д. В. Табачника. Харків: Фоліо, 2013. Т. 5: С(о) – Я. 477 с.
142. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти. Київ: Ліра-К, 2009. 580 с.
143. Фоміна М. А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій». *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 67–69.
144. Халюк С. О. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя в Україні: доктрина, поняття та елементи: монографія. Київ: Ліра-К, 2022. 444 с.
145. Хоменко О. В. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2005. 209 с.
146. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики. Харків: Право, 2018. 677 с.
147. Цоклан В. І., Федоренко В. Л. Система сучасних джерел конституційного права України. Київ: Ліра-К, 2009. 400 с.
148. Шаповал В. М. Конституція і виконавча влада. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.
149. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів. Київ: Либідь, 2005. 568 с.
150. Шутова О. С., Червінська Д. І., Середюк М. О. Конституційно-правові гарантії парламентаризму: імунітет та імдемнітет. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2021. Вип. 37. С. 117–128.
151. Щербанюк О. В. Народний суверенітет у теорії політико-правових вчень: історична школа: монографія. Книга І. Київ: Логос, 2013. 182 с.
152. Юридична енциклопедія: у 6 т. Т. 6: Т – Я / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 768 с.
153. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу. Київ: Парлам. вид-во, 2004. 519 с.
154. Яковлев А. А. Поняття конституційного процесу в сучасній науці конституційного права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3–2. С. 23–30.
155. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Харків: Право, 2013. 760 с.

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

- ad hoc* 36
аброгація 4
абсентеїзм 29
автократичний державний режим 9
автономія 62
Автономна Республіка Крим 63
адаптація законодавства 4
адвокатура 55
адміністративно-територіальний поділ 63
апеляційні суди 55
багатопартійність 29
балотування 29
безгромадянство (апатризм) 20
безпосередня (пряма) демократія 29
біженець 20
бюджет 9
бюджети місцевого самоврядування 58
верховенство закону 10
верховенство права (правовладдя) 10
Верховна Рада Автономної Республіки Крим 63
Верховна Рада України 37
Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України 47
Верховний Суд 55
вето 48
вето Президента України 48
виборець 29
вибори 29
виборники 30
виборча геометрія (виборча географія; джеррімендеринг) 30
виборча діляниця 30
виборча застава 30
виборча квота (виборчий метр; виборча частка) 30
виборча комісія 30
виборча система 30
виборчий бюлетень 31
виборчий округ 31
виборчий поріг (прохідний бар'єр) 31
виборчий процес 31
виборчий ценз 31
виключна компетенція 58
виконавча влада 52
виконавчі органи рад 58
виконувач обов'язків глави держави 48
виконувач обов'язків Президента України 48
висновок Конституційного Суду України 66
Вища рада правосуддя 55
вищі спеціалізовані суди 55
відставка Президента України 48
вільні вибори 31
віцепрезидент держави 48
внутрішньо переміщена особа 20
воєнний стан 10
всеукраїнський референдум 31
глава держави 49
гнучка конституція 4
голова парламенту (палати парламенту) 37
голосування 32
громадська організація 32
громадська спілка 32
громадське об'єднання 32
громадські слухання 58
громадянин України 20
громадянство 20
громадянське суспільство 10
громадянські права та свободи 21
двопалатність (бікамералізм) 37
декларація 4
делеговані повноваження 58
демократія 11
демонстрація 32
денатуралізація 21
денонсація 4

- депортація 21
 депутатська група 37
 депутатська фракція 37
 депутатське звернення 38
 депутатське об'єднання 38
 депутатський запит 38
 депутатський імунітет 38
 депутатський індемнітет 38
 депутатський мандат 39
 держава 11
 державна влада 11
 державна мова 11
 державна служба 52
 державний герб 11
 Державний Герб України 11
 Державний Гімн України 11
 державний кордон 63
 державний орган 12
 Державний Прапор України 12
 державний суверенітет 12
 державні нагороди України 49
 державні символи 12
 децентралізація 58
 джерела конституційного права 5
 дискримінація 21
 добровільне об'єднання
 територіальних громад 59
 Дорадча група експертів 66
 економічні права та свободи 22
 експатріація 22
 еміграція 22
 жорстка конституція 5
 загальне виборче право 32
 загальні збори громадян 59
 закон 5
 закон про внесення змін 5
 законодавча влада 39
 законодавча ініціатива 39
 законодавча пропозиція 39
 законодавча техніка 5
 законодавчий процес 39
 законодавчий спам 40
 законопроект (проект закону) 40
 законотворчість 40
 засади конституційного ладу 12
 Збройні Сили України 12
 зворотна в часі дія нормативно-
 правового акта 5
 зміст прав людини 22
 змішана виборча система 33
 зобов'язання держави, зумовлені
 правами людини 22
 імміграція 23
 імпичмент 49
 імплементація 5
 інавгурація 49
 інвеститура 52
 іноземець 23
 інтерпеляція 40
 Кабінет Міністрів України 52
 каденція 59
 кваліфікована більшість 33
 кворум 59
 коаліційний уряд 53
 кодекс 5
 кодифікація 5
 колізія норм права 6
 комітети Верховної Ради України 40
 конституанта 33
 конституційна доктрина 6
 конституційна норма 6
 конституційна поправка 6
 конституційна реформа 13
 конституційна скарга 67
 конституційна юстиція 67
 конституційне законодавство 6
 конституційне звернення 67
 конституційне подання 67
 конституційне право 13
 конституційне провадження 68
 конституційне судочинство 68
 конституційний дизайн
 (конституційна інженерія) 33
 конституційний договір 6
 конституційний закон 6
 конституційний контроль 68

- конституційний конфлікт 13
конституційний лад 13
конституційний процес 13
конституційний статус людини і громадянина в Україні 23
Конституційний Суд України 68
конституційний юрисдикційний процес 68
конституційні гарантії
конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні 23
конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні 23
конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні 23
конституційні принципи 14
конституційно-правова відповідальність 14
конституційно-правова процедура 7
конституційно-правові відносини 14
конституційно-правові інститути 14
конституціоналізм 14
конституція 7
контрасигнація 49
корінний народ 15
культурні права та свободи 23
легіслатура 41
лобіювання 53
люстрація 53
мажоритарна виборча система 33
мажоритарна виборча система абсолютної більшості 33
мажоритарна виборча система відносної більшості 33
міжфракційне депутатське об'єднання 41
міністерство 53
місто зі спеціальним статусом 63
місцева влада 59
місцева державна адміністрація 53
міське самоврядування 60
місцевий референдум 33
місцеві ініціативи 60
місцеві органи виконавчої влади 53
місцеві суди 56
мітинг 34
множинне громадянство (поліпатризм) 24
мова корінного народу 15
мова національної меншини 15
монархія 15
надзвичайний стан 15
народна ініціатива 34
народне волевиявлення 34
народне представництво 16
народний депутат України 41
народний суверенітет 16
народовладдя 16
натуралізація 24
національна безпека України 16
національна меншина (спільнота) 17
національний гімн 17
національний суверенітет 17
національні інтереси України 17
негативні права людини 24
неконституційність 68
непрямі вибори 34
нормативно-правовий акт 7
об'єкти конституційно-правових відносин 17
обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні 24
оборона України 18
обсяг прав людини 24
омбудсман 41
оприлюднення (промульгація) закону 50
оптація громадянства 24
органи місцевого самоврядування 60
органи самоорганізації населення 60
органічний закон 7
особа без громадянства (апатрид) 25
Офіс Президента України 50
офіційне тлумачення Конституції України 68

- офіційні символи глави держави 50
 офіційні символи Президента України 50
 парламент 42
 парламентаризм 42
 парламентська етика 42
 парламентська коаліція (парламентська більшість) 42
 парламентська опозиція 43
 парламентська сесія 43
 парламентське розслідування 43
 парламентський контроль 43
 парламентський пристав 44
 парламентські дебати 44
 парламентські комітети (комісії) 44
 парламентські слухання 44
 первинний закон 8
 передвиборча агітація 34
 петиція 34
 підзаконний нормативно-правовий акт 8
 плебісцит 34
 пленарне засідання 44
 плюралізм 18
 повторні вибори 34
 Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України 45
 поділ влади 18
 позачергові вибори 35
 позитивна дискримінація 25
 позитивні дії 25
 позитивні права людини 25
 політична партія 35
 політичні права та свободи 25
 послання Президента України 51
 постзаконодавчий контроль 45
 права людини 25
 право на життя 26
 право на мирні зібрання 26
 право на невтручання у приватне життя 26
 право на повагу до гідності 26
 право на повстання 26
 право на свободу думки і слова 27
 право на свободу об'єднання 27
 право на свободу світогляду і віросповідання 27
 право на свободу та особисту недоторканність 27
 право на судовий захист 27
 правова держава 18
 правова прогалина 8
 правовий моніторинг 8
 правосуддя 56
 праймериз 35
 преамбула 8
 Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим 64
 представницька демократія 35
 Президент України 51
 президентські відзнаки 51
 презумпція невинуватості 27
 прем'єр-міністр 54
 принцип «права ґрунту» 28
 принцип «права крові» 28
 принцип домірності (принцип пропорційності) 28
 принцип єдиного громадянства в Україні 28
 принцип правової визначеності 18
 присяжний 56
 прокуратура 56
 пропорційна виборча система 35
 пряма дія норм Конституції 8
 прямі вибори 35
 Рада Міністрів Автономної Республіки Крим 64
 Рада національної безпеки і оборони України 51
 районні, обласні ради 60
 ратифікація 9
 Рахункова палата 45
 Регламент Верховної Ради України 45
 регламент парламенту (палати парламенту) 46

- резолуція довіри 46*
резолуція недовіри 46
резолуція недовіри уряду 54
релігійна організація 35
республіка 18
референдум 35
рішення Конституційного Суду України 69
система адміністративно-територіального устрою 64
система місцевого самоврядування 61
система судоустрою України 56
сільська, селищна, міська рада 61
сільський, селищний, міський голова 61
скасування прав людини 28
служба в органах місцевого самоврядування 61
соціальна держава 19
соціальні права та свободи 28
спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України 46
староста 61
старостинський округ 62
страйк 36
суб'єкти конституційно-правових відносин 19
суб'єктивне виборче право 36
суд 56
суддівське врядування 56
суддівське самоврядування 57
суддівський імунітет 57
суддя 57
суддя Конституційного Суду України 69
судова влада 57
судове рішення 57
судоустрій 57
таємне голосування 36
територіальна громада 62
територіальна цілісність держави 64
територіальний устрій України 64
територія України 65
тимчасова слідча комісія Верховної Ради України 46
тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України 46
титульна нація 19
тіньовий уряд 47
трансферт громадянства 29
узурпація державної влади 19
указ 9
Український народ 19
унітарна держава 65
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини 47
уряд 54
федеративна держава (федерація) 65
філіація 29
цензура 19
Центральна виборча комісія 36
центральні органи виконавчої влади 54
центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом 54
чергові вибори 36

ЗМІСТ

Передмова.....	3
1. Джерела конституційного права.....	4
2. Засади конституційного ладу.....	9
3. Конституційні права людини. Конституційно-правові статуси особи.....	20
4. Конституційні форми демократії.....	29
5. Законодавча влада.....	36
6. Глава держави.....	47
7. Виконавча влада.....	52
8. Судова влада.....	55
9. Місцеве самоврядування.....	58
10. Державний устрій і територіальна організація держави.....	62
11. Правовий захист Конституції. Конституційне правосуддя.....	66
Список використаних джерел.....	70
Абетковий покажчик термінів.....	78

Науково-довідкове видання

ЗОЗУЛЯ Олександр Ігорович
ШУТЕНКО Світлана Василівна
БАТАН Юрій Дмитрович
БЕРЧЕНКО Григорій Валерійович
НОВІКОВА Ольга Олександрівна
ПЕНДЮРА Максим Миколайович
СЛІНЬКО Тетяна Миколаївна
СЬОХ Катерина Ярославівна
ТЕРЛЕЦЬКИЙ Дмитро Сергійович
ЮЛДАШЕВА Світлана Анатоліївна

Переклад: РОМАНОВ Ігор Ігорович

ГЛОСАРІЙ

ТЕРМІНІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Підп. до друку 20.06.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 5,12. Зам. № 2006-25.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач: ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олексі Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5329 від 11.04.2017